T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ BÖLÜMÜ
KLASİK ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI

MOZAİK BETİMLEMELERİNDE GÖRÜLEN EV EŞYALARI

Yüksek Lisans Tezi

DANIŞMAN

Prof. Dr. K. Levent ZOROĞLU

HAZIRLAYAN

Fatma PEKEL

Konya- 2009

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası Tez Kabul Formu i

Tez Kabul Formu ii

Ö N S Ö Z iii

ÖZET iv

ABSTRACT v

1.GİRİŞ 1

1.1. Amaç 1

1.2. Metod 2

2. MOZAİK SANATI 3

3. KATALOG 14

3.1. Antakya Mozaikleri 14

3.1.1. Tryphe (İşaret) Mozaiği 15

3.1.2. Bios (Hayat) Mozaiği 16

3.1.3. Sonbahar (Autumn) Mozaiği 17

3.1.4. Chresis Mozaiği 18

3.1.5. İçme Yarışı Mozaiği (Drinking Contest) 19

3.1.6. Mnemosyne 20

3.1.7. Menander and Glykera (House Of Menander) 21

3.1.8. Maenad (Dionysos And Ariadne) 22

3.2. Zeugma Mozaikleri 23

3.2.1. Dionysos Villası 23

3.2.2. Mainad Villası 25

3.2.3. Poseidon Villası 26

3.2.4. Euphrates Villası 29

3.2.5. Zosimos Villası 30

3.2.6. Danea Mozaiği 31

3.3. Misis (Mopsouhestia) Mozaiği 32

3.4. Dağpazarı Mozaiği 33

4. MOZAİKLER ÜZERİNDE BETİMLENEN EV EŞYALARI 35

4.1.Vazolar: 35

4.2. Diğerleri: 46

5. SONUÇ 57

METİN İÇİNDEKİ ÇİZİM VE *RESİMLERİN LİSTESİ*..... 58

KISALTMALAR VE KAYNAKLAR 63

Bilimsel Etik Sayfası

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı	Fatma PEKEL
Numarası	062203011006
Ana Bilim / Bilim Dalı	Klasik Arkeoloji / Arkeoloji
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tezin Adı	MOZAİK BETİMLEMELERİNDE GÖRÜLEN EV EŞYALARI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)
Fatma PEKEL

Alaaddin Keykubat Kampüsü Selçuklu/ KONYA
Tel: 0 332 223 2446 Fax: 0 332 241 05 24
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/

Tez Kabul Formu

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin

Adı Soyadı	Fatma PEKEL
Numarası	06420301006
Ana Bilim / Bilim Dalı	Klasik Arkeoloji / Arkeoloji
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof. Dr. K. Levent ZOROĞLU
Tezin Adı	MOZAİK BETİMLEMELERİNDE GÖRÜLEN EV EŞYALARI

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Mozaik Betimlemelerinde Görülen Ev Eşyaları başlıklı bu çalışma .10.../..11.../.2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr.	K. Levent ZOROĞLU	
Doç. Dr.	Asuman BALDIRAN	
Yrd. Doç.	Erdem DOKSANALTI	

Alaaddin Keykubat Kampüsü Selçuklu/ KONYA
Tel: 0 332 223 2446 Fax: 0 332 241 05 24
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/

Ö N S Ö Z

Antik çağ insanının el emeği göz nuru olan mozaikler, antik dönemde tercih edilen en önemli süsleme ögelerinden bir tanesidir. Öğrenciliğim boyunca ziyaret ettiğim müzelerde ve ören yerlerinde gördüğüm mozaikler her zaman ilgimi çekmiştir. Yüksek Lisans öğrenimim sırasında danışman hocamın da yönlendirmesiyle ilgi duyduğum bu sanat kolu ile ilgili çalışmaya karar verdim. Ancak pek çok araştırmacının yaptığının aksine bu konuya biraz daha farklı bir açıdan bakmanın ve mozaik sanatını bu yönüyle ele almanın daha yararlı olacağına inandım. Bu yüzden de bu çalışmayı oluşturan konuyu belirleyip araştırmalarıma başladım. Yaptığım çalışmalar sonucunda mozaikler üzerinde betimlenen ev eşyaları ile günümüzde evlerimizde kullandığımız eşyaların benzerliklerini görmek ve aralarındaki ilişkiyi ortaya koymaktan büyük keyif aldım.

"Mozaikler üzerindeki ev eşyası betimlemeleri" adlı tez konusunu öneren ve çalışmam boyunca daima büyük yardımlarını gördüğüm danışmanım sayın hocam Prof. Dr. K. Levent ZOROĞLU'na, gerek lisans gerekse de yüksek lisans dönemimde yardımcı olan sayın hocam Yrd. Doç. Mehmet TEKOCAK' a, Selçuk Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'ndeki tüm hocalarıma ve hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen, her zaman yanımda olan sevgili aileme sonsuz teşekkür ederim.

KONYA-2009 Fatma PEKEL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

(Mozaik Betimlemelerinde Görülen Ev Eşyaları)

(Fatma PEKEL)

Selçuk Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı

Burada ele aldığımız konu mozaikler üzerindeki ev eşyası betimlemeleridir. Konuyu değerlendirmek için özellikle Anadolu'dan Zeugma, Antakya, Misis ve Dağpazarı gibi Roma ve Geç Antik Çağ merkezlerinden malzemeler seçildi.

Mozaikler ile ilgili çok fazla çalışma yapılmış olmasına karşın, bunların üzerinde betimlenen ev eşyaları hakkında özel bir çalışma yoktur. Ev eşyaları, betimleme sanatında karşımıza çıkmaktadır. Gerek betimleme sanatlarında olsun gerekse mozaikler üzerinde olsun ele alınan objeler, sahnelerde ya doldurucu motif olarak ya da işlenen konunun bütünlüğünü tamamlamak için yapılmıştır.

İlk bölümde mozaiklerin yapım tekniği, tarihçesi ve mozaikler üzerinde ele alınan motifleri anlatarak konuya bir giriş yapılmıştır. Bu başlıklar incelenirken mozaikler üzerine çalışan araştırmacıların tanımlamalarından ve yayınlarındaki resimlerinden faydalanılmıştır.

İkinci bölümde katalogları yapılan mozaikler genel hatları ile anlatılmıştır. Bu bölümde aynı zamanda tezin asıl konusunu oluşturan mozaikler üzerindeki ev eşyası betimlemelerinin bir listesini çıkararak ana konu hakkında bir giriş oluşturulmuştur.

Üçüncü bölümde mozaikler üzerindeki eşyaları alt sınıflara ayrılmış, ilk grupta mozaikler üzerindeki vazolar ve bunların tipolojisi üzerinde durulmuştur. Daha sonra "Diğerleri" başlığı altında ise mobilya, kuş kafesi, kandil, flüt, orak, tepsi, sepet ve mücevher gibi eşyalar tanıtılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Sonuç bölümünde ise mozaikler üzerinde ev eşyası olarak nitelendirdiğimiz bu tarz betimlemelerin bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme

sonucunda da söz konusu motiflerin, daha çok Roma ve Geç Antik Çağ villalarını süsleyen zemin mozaiklerinde karşımıza çıktığı ve bir statü sembolü olduğu görülmüştür.

ABSTRACT

Postgraduate Thesis

(HOUSEHOLD OBJECTS ON MOSAIC DECORATION)

(Fatma PEKEL)

Selçuk University

Institute of Social Sciences

Classical Archaeology Department

The subject examined in this study is the depiction of household goods on mosaics. For the analysis of the subject, the material has been chosen especially from the Roman and Late Ancient Age centres such as Zeugma, Antakya, Misis and Dağpazarı in Anatolia.

Although there are a lot of studies on mosaics, no specific study has been made on the household goods depicted on them. These household goods are seen in the art of decoration. Objects both on the decorations and on the mosaics are used as filler motifs or as a complement to the composition.

The first part is an introduction discussing the production methods, history and the motifs of the mosaics. Definitions of the researchers studying mosaics and the pictures in their publications were used while dealing with these issues.

Catalogued mosaics were explained in general in the second part. Besides, a list of the depictions of household goods on mosaics, which is the main subject of the thesis, was given as an introduction to the topic.

The goods on mosaics were classified in the third part and vases on mosaics as the first group and their typology were analysed. Following the first group; objects such as furniture, bird cage, candle, flute, sickle, tray, basket and jewellery were defined and evaluated as the others.

In the final part, there is an evaluation of these decorations on mosaics described as household goods. As a result of this evaluation; it was concluded that these motifs were mostly seen on the mosaics decorating the villas during the Roman Period and Late Antiquity and they were accepted as a symbol of social status.

1.GİRİŞ

1.1. Amaç

Mozaikler, her zaman arkeologları etkilemiş ve onların ilgisini çekmeyi başarmıştır. Başlangıçta sadece kronolojik ve ikonografik olarak düşünülse de, konular son zamanlarda farklılaşmış, ilgi mozaiklerin fonksiyonları, mimari konteks olarak önemleri ve anlamları yönüne doğru değişmiştir.

Tezimin amacı; bugüne kadar ortaya çıkarılmış olan mozaikler üzerinde betimlenen ev eşyalarını ele alarak, öncelikle bu motiflerin listesini oluşturmak ve tipolojik bir incelemeye tabi tutmak ve böylelikle Türkiye'de bulunan mozaikler üzerinde işlenen ev eşyası betimlerini bir çalışma altında toplamaktır. Ayrıca bu dekorasyonların tarihleme için bir kıstas oluşturup oluşturmadığı ve tarihlemedeki yerini ortaya koymaktır.

Elde ettiğimiz örnekler ışığı altında ev eşyası betimlemelerinin, kullanıldığı kompozisyonlar da çalışmamız açısından önemlidir. Bu nedenle ev eşyası betimlemelerinin döşemeler üzerinde nerelerde yer aldığına dikkat çekilerek, kullanıldıkları kompozisyonlarda daha çok hangi bölümlerde yer aldıkları, ana motif ya da tamamlayıcı motif olarak mı kullanıldıklarını incelemek tezimin diğer amaçlarından bir tanesidir.

Antik dönemde figürlerin tasvirlerinden çok ikonografi daha ön planda olmuştur. Bunun yanında kompozisyon içinde simetri, ritim ve akıcılık gibi kompozisyona anlam kazandıran unsurlara da önem verilmiştir. Merkezde bir ya da birkaç ana figür, yanlarda da figür dışı doldurucu motiflerle boş alanlar doldurulmuştur. Tıpkı benim tezimde de ele aldığım gibi ev eşyaları da bu doldurucu motifler gruba girmektedir.

1.2. Metod

Tezimi yazarken izlediğim metod, öncelikle bölgede çeşitli antik kentlerde ve diğer yerleşmelerde ortaya çıkan mozaiklerin üzerindeki ev eşyası betimlemelerini tanımlamak, bu mozaiklerde betimlenen çeşitli ev eşyalarının tanıtımını yaparak ve bunların yakın benzerlerini araştırarak, bu mozaiklerin dönemi veya öncesinde kullanılan ev eşyaları ile karşılaştırma yapmaktır. Bu karşılaştırma sonucunda bölgeye ait mozaikleri başka bir bakış açısıyla yeniden değerlendirmektir.

2. MOZAİK SANATI

Mozaiği kısaca tanımlamak gerekirse; taş, mine, cam, sedef, tahta gibi eşyaların ufak parçalarından bir yüzeyi döşemek amacı ile çeşitli renk ve çizgilerden sıralanmış bir nevi resim sanatıdır[1].

Üstüner'in Deremberg'den faydalanarak verdiği bilgiye göre; kelimenin kökeninin neyden türediği henüz kesin olarak bilinmemekle birlikte çoğu zaman ileri sürüldüğü gibi İbrani dilindeki maskith kelimesinden gelmeyip, Yunan dilindeki Musa kelimesiyle dar anlamda bir yakınlık vardır.

Üstüner'in Vitruvius'dan faydalanarak verdiği bilgiye göre; Latince musivum opus olarak isimlendirilen mozaik eserler, Orta Çağ'a kadar çeşitli deyimlerde yazılıyordu. Bu kelimeye ilk olarak Diocletien zamanındaki latince bir eserde rastlanmaktadır. Sonradan museum, musium ve musivum gibi değişikliklere uğramıştır. Mozaik taşları latince tesserula, tessela, tessera, mozaik döşemeler ise pavimenta, tessellata ve Yunanca musoi olarak geçer. Musivum, "sırlı, prizmatik biçimli, mozaik taşçıklarından duvar resmi" anlamına gelir. Bu usul, zamanla doğuda batıdan daha çok sevilmiş, özellikle Constantin devrinden itibaren üstün değere sahip olarak çok yaygın bir hale gelmiştir. Mozaik işleyen sanatçıya musivarius, museairius denir. Musivarius'un kökeni " musivum sanatkarı" olabilir. Yani sırlı küpleri duvarlara ve tonozlara bezeyici kimse; tessellarius, tesserarius ya da sadece pavimentarius olarak döşemeyi mermer tanelerle işleyen kimsedir.

Musivum kelimesinin yunanca ifadelerine göre Museion, Musioma, Musioma, Museiosis, Ergos, Memusomenon, Musaikon; bu kelimeler latincelerin yunanca başlıklarıdır. Daha sonra aynı kelimeler Bizans devrinde de kullanılır.

Önceden yan yana dizilmiş tesseraları çimento harcı ile tutturmak mozaik yapımında en çok kullanılan teknik idi. Bu tekniğe göre, patronu çıkarılmış desen öncelikle kaba kağıt ya da beyaz bir kumaş üzerine resmedilirdi. Daha sonra mozaik malzemesi zeminin üzerine yan yana gelecek biçimde dizilirdi. Ortaya çıkan desenin dört tarafı ahşap bir çerçeve ile sınırlandırıldıktan sonra üzerine çimento harcı dökülürdü. Çimento harcı kuruduktan sonra, kalıbı meydana getiren çerçeve kaldırılır

[1] Üstüner 2003, 7

ve çimento tabakası ters çevrilirdi. En son tabakanın ön yüzündeki mozaik eser, zeminde istenilen yere yerleştirilirdi.

Mozaik yapımında tarih boyunca birçok teknik kullanılmıştır. Mozaik sanatçıları bu tekniklerin bazılarını zaman içinde geliştirerek kullanmaya devam etmiş ya da bir süre sonra kullanmaktan vazgeçmiştir. Mozaik sanatında uygulanılan yapım tekniklerinin birçoğu, ilk kez doğu coğrafyasında kullanılmıştır. Daha sonra bu teknikler, ustaların seyahatleri ve fetih hareketleri ile Batı dünyasına yayılmış ve gelişmiştir. Özellikle İskender'in doğu seferi, batı mozaiğinin doğu teknikleri ile buluşup zenginleşmesinde çok etkili olmuştur[2].

Mozaikte kullanılacak malzeme çoğu zaman bezemenin kompozisyon özelliklerine ve tatbik edileceği yüzeyin fiziksel koşullarına göre belirlenir. Bu yüzden cam ya da keramik gibi kolay tahrip olan malzemeler zemin mozaiklerinden çok duvar ya da tonoz mozaiklerinde kullanılmıştır[3].

Mozaiklerin temel malzemeleri, özellikle dere yataklarında ve sahil kıyılarında hazır olarak bulunan taş parçalarıdır. Bunun yanında cam ve pişmiş toprak da kullanılmıştır. Bağlayıcı malzeme döşeme mozaiklerinde kireç harcı iken duvar ve tonoz mozaiklerinde alçıdır. Mozaik serme teknikleri çeşitli farklılıklar gösterse de işlem aşamaları prensipte aynıdır. Daha sonraları, özellikle 14. yüzyılla birlikte balmumu ile yerde yapılan yüzeye aplike edilen mozaikler yapılmıştır.

Antik mozaikler, kullanıldıkları malzemeye göre iki ana sınıfa ayrılmıştır. Bunlar, doğal malzeme kullanan çakıl taşı mozaikler ile işlenmiş opus tessellatum tarzı mozaiklerdir[4]. Bunlar zemin ve duvar- tonoz dekorasyonlarıdır. Bu iki kategoriyi araştırmacılar Latince, zemin mozaikleri için **opus tessellatum,** duvar-tonoz mozaikleri için **opus museum** veya **musivum** olarak adlandırırlar ve opus museum mozaikleri opus tessellatum mozaiklerine göre ince işçilik gerektirdiği için daha değerlidir. 4. yüzyıl ile birlikte bu iki kategori arasındaki fark belirginleşmiştir[5]. Opus tessellatum tarzı mozaikler genellikle dere ya da deniz kıyılarından toplanan küçük boyutlu ve doğal renkli, yuvarlak çakıl taşları ile yapılıyordu. Bu yüzden

[2] Asher 1980, 74
[3] Üstüner 1990, 52
[4] Dunbabin 1979, 265
[5] Lıng 1998, 7

erken tarihli çakıl taşı mozaiklerde figürler pek ayrıntılı değildir. Bu teknik ilk kez M.Ö. 3.yy'da Sicilya'nın Morgantina kentinde kullanılmıştır[6]. Duvar veya tonoz mozaikçileri de **tessellarius** veya **tesserarius** olarak bilinmektedir.

Mozaik yapımında kullanılan bu tekniklerin yanında Opus Sectile, Opus Signinum ve Opus Alexandrinum adıyla nadir kullanılan yöresel özelliklere sahip teknikler de mevcuttur.

Mozaik taşları, genel olarak, kaolin, kil gibi maddelerin yüksek sıcaklıkta pişirilmesi ve üzerlerine silisyumlu bir sır tabakası eklenmesi ile elde edilir. Bu renkli parçacıkların bir resme göre gereken renklerle yan yana dizilip yapıştırılmasından da mozaik resmi ortaya çıkar. Bunun için iki usul kullanılmıştır. Biri; mozaiklerin doğrudan doğruya duvara, yere, önce yapıştırıcı madde sürüldükten sonra teker teker konulup tespit edilerek işlenmiştir. Bu usül çok güç, emek isteyen bir usül olmakla birlikte daha sanatsaldır. Buna doğrudan doğruya "mozaik işlemek" denir. İkinci usül ise; kum havuzunu kil üzerine tersinden dizilip yapıştırılır. Sonra blok halinde asıl yerine toptan yapıştırılarak tespit edilir. Islatılan kâğıt, karbon, bu yapıştırılmış mozaik yüzeyinden ayrılır. Bu daha çok yapı işlerinde kullanılan pratik bir usuldür.

Bir yüzey mozaikle kaplanmadan önce, harcın yüzeyi daha iyi tutabilmesi için zemin temizlenerek, havalandırılır. Bu işlem zemin mozaiği için daha az önem taşır, fakat duvar ve üst örtü mozaikleri için temel işlemdir ki duvar ve tonoz mozaiklerinde gerek kuruma aşamasında mozaik parçalarının düşmemesi, gerekse daha sonra mozaik kaplamasının sağlam tutunabilmesi için zeminle devamlı ve sıkı bir bağlantı kurulması zorunludur.

Mozaik zemine uygulanacaksa, önce alana bir avuçtan küçük olmayan moloz taşlarla blokaj yapılır, bu taşların arasına da ezilmiş kiremit kırıntıları ve kireç harcı ile tesviye edilir. Bu sayede tesseraların döşeneceği sert bir zemin elde edilir. Kireç, ince kum ve kiremit tozu karışımından elde edilen bağlayıcı malzemeyle tesseralar döşenir.

---

[6] Dunbabin, ***"Early pavement types in the west and the invention of tessellation"*, Fifth Internacional Colloqium on Ancient Mosaics**, Bath, England, 5 – 12 September 1987, Ann Arbor, 1995, 29.

Romalı mimar Vitruvius' dan da mozaik döşemelerinin hazırlanışı hakkında bir takım bilgiler edinebilmek mümkün. Vitruvius, mozaik döşemesini 3 tabaka olarak ele alınıyor.

1. Budus: Aşağı yukarı 15 cm. kalınlığındaki harç yatağının bünyesinde, 3/ 4 çakıl taşı, 1/ 4 kireç ve diğer kimyasal elementler bulunuyor.

2. Statumen: Muhtemel yumruk büyüklüğünde çakıl taşı tabakası.

3. Nucleus: Çimento tabakası içinde, 3/ 4 ezilmiş kiremit ve 1/ 4 kireç vardır. Bu tabakada gayet iyi, elle yoğrulmuş çimento tabakasıdır[7].

Mozaik zeminler doğal olarak, bir evin veya benzeri bir mekanın en alımlı, herkese açık yerlerinde kullanılmıştı. Bunlar Andron ve exedralar ve tapınaklarda (Greklerde) , Triclinium, tablinium, havuzlarda (Romalılarda) kullanılmıştır.

Mozaik eski devirlerden günümüze kadar kullanılagelen zemin kaplama sanatıdır. Mozaik tekniği sadece Antik ve Ortaçağ' da büyük beğeni toplamamış, 18.- 19. yüzyıllarda ve günümüzde de tekrar önem kazanmıştır. Mozaiğin kimi kaynaklara göre Helenistik Çağ' da geliştiği iddia edilir. Ancak bu tekniğin daha önceleri de Mezopotamya ve Mısır' da kullanıldığı tespit edilmiştir[8]. Mozaik anlayışında yapılmış ilk örnekler, Prehistorik Dönem de Mezopotamya Bölgesinde Sümerlere ait alan Uruk kentindeki Eanna Tapınağı'nda[9] ortaya çıkarılan ve M.Ö. 2600'e tarihlenen bazı kalıntılara rastlanmıştır. Bu kalıntılardan çıkan sonuçla Mezopotamya'da ucu sivri ve başları renkli olan metal konilerin çakılması temeline dayanan bir mozaik tekniği geliştirildiği görülmüştür[10].

Mozaikleri genel olarak incelediğimizde değişik malzemeler kullanıldığı görülmektedir. Sümerler kireçtaşı, lapis lazuli, deniz kabuğu ve kili tercih etmişlerdir. Erken dönem Yunan mozaiklerinde ise; nehir yatağı ya da deniz kıyısından toplanan doğal çakıllar kullanılmıştır[11], duvar ve döşemelerde taş parçalarından çeşitli renk ve desenlerde yapılmış mozaikler görülür. Renkler ağırlıklı olarak siyah ve beyazdır, bunun yanında az da olsa sarı, kahverengi ve kırmızı renkler de görülmektedir. Yunanistan'da M.Ö. 5. yüzyılda daha da geliştirilen bu teknikle, siyah, beyaz ve grinin tonlarındaki çakıl taşları ile zemin ve yol döşemeleri

---

[7] Üstüner 2003, 63
[8] Turanî 1979, 187
[9] Salzmann 1993, 4
[10] Saltuk 1993, 122
[11] Dunbabin 1999, 279

kaplanıyordu. Çakıllar değişik ölçülerde olmakla birlikte en yaygın olanları 1cm ve 2 cm arasındadır[12].

Eski Yunan sanatçıları 1–2 cm. çapındaki çakıl taşlarını kullanarak ve ele aldıkları yüzeyin çevresini küçük taşlarla çevreleyerek ince ince işlenmiş ve karmaşık desenler yaratmışlardır. M.Ö. 4. yüzyılda ise; daha değişik etkiler sağlamak için kırmızı ve yeşile boyanmış çakıl taşları kullanmaya başlamışlardır.

Helenistik Dönem'de mozaikte cam kullanılmaya başlanmıştır. Cam her renkte yapılabildiği için, sanatçının kullanacağı renk çeşidi de doğal olarak sınırsızdır. Bu dönemin en güzel örnekleri Delos, Pompei, Bergama ve Thmuis'da bulunmaktadır. Aşağı Mısır'da Tel-el-Yehudia'da bulunmuş sütun başlıklarının dekorasyonunda fildişi bölmelerde küçük taşlar, lapis-lazuli ile renklendirilmiş küçük camlar kullanılmıştır[13].

M.Ö 14. yy'da Tirnys'de kalenin batısında, halka ait yapıların olduğu bölümde taban mozaiği vardır. Arslantaş'da M.Ö. 8.yy'ın üçüncü çeyreğine tarihlenen Assur sarayının avlusunda[14] 5-8 cm büyüklüğündeki taşlarla oluşturulan mozaik dama tahtası şeklinde dizilmiş çakıllardan oluşturulmuştur. Aynı tarzda bir başka örnek M.Ö.8.yy'ın ikinci çeyreğine tarihlendirilen Til-Barsib'deki Assur sarayında[15] bulunmuştur. Urartu dönemine ait M.Ö. 8.yy'ın ikinci yarısına tarihlendirilen Altıntepe'deki tapınak-sarayın bulunduğu bölgede bir taban mozaiği vardır. Frig kenti Gordion'da yapılan kazılarda M.Ö. 8.yy sonu -7.yy başlarına ait olan Megaron yapılarında; çakıllardan geometrik motiflerle oluşturulmuş döşeme örnekleri ortaya çıkarılmıştır. Yunanistan'da karşımıza çıkan erken döşeme örneklerinden biri de M.Ö. 6.yy'a tarihlendirilen Delphi'deki Athenab Pronoia Tapınağı'ndadır, diğerleri ise M.Ö. 5.yy başına ve M.Ö. 4.yy'a ait olan Olynthus[16], Olympia[17], Atina[18] ve Motya örnekleridir. M.Ö. 4.yy'da Kuzey Yunanistan'da,

[12] Dunbabin 1999, 279
[13] Sezer 2002, 13
[14] Sezer 2002, 13
[15] Salzmann, 7
[16] Sezer 2002, 14
[17] Salzmann 1993, 125
[18] Salzmann 1993, 87

Olynthus'ta ve Pella'da[19] konutların büyük salonlarında döşenmiş alanlardaki mozaiklerde mitolojik sahnelerin canlandırıldığı görülür.

Romalılar da özellikle konutların yer döşemelerinde yaygın olarak mozaik kullanılırdı. Bugün bu döşemelerden İtalya'da Pompei- Herculaneum ve Ostia' da, Napoli Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde (İskender İssos Savaşı), Türkiye'de İstanbul'daki Mozaik Müzesi ve Hatay Arkeoloji Müzesi'nde çok güzel ve değerli örnekler vardır. M.Ö. 2.yy'dan itibaren Helenistik kültürün hakim olduğu sanat kentleri, Romalılar tarafından işgal edilmiş ve birçok mozaik ustası Romalılar'ın emrine girmiştir. Roma yönetiminde mozaik sanatçılarına diğer ustalara göre daha yüksek ücret ödendiği bilinmektedir. Bu sayede nitelikli mozaik eserlerin üretimi çoğalmış ve aristokratlara ait villalar mozaik eserlerle donatılmıştır.

M.S.1. yüzyılda, Helenistik ve Roma Dönemleri'nin yapı zeminlerinde yer alan mozaik duvarlarda yapılmaya başlanmıştır. Antakya ve Herculaneum'da av sahneleri, güvercinler, Neptun ve Amphirite gibi konular, duvar mozaik tekniğinde işlenmişlerdir.

Hıristiyanlık bu konuları yerden kaldırıp bazilika duvarlarına uygulamıştır[20]. Ancak zemine döşenen mozaik geleneği, erken Hıristiyanlık döneminde de azalmadan devam etti.

Erken devir mozaiklerinin daha geç olanlarından farkı, erken mozaiklerin kesilmiş küp şeklindeki tesseralardan değil de, daha çok siyah ve beyaz olan doğal çakıl taşlarından yapılmasıydı. Çakıllardan elde edilemeyen etkiyi yansıtmak, daha fazla renk çeşitliliği sağlamak ve malzeme karışımı ile desen farklılığı oluşturmak amacıyla taşların desene göre kesilmesiyle teknikte önemli bir ilerleme sağlanmıştır. Bu durum çakıl ile tesseranın birleştirilmesinde bir ara aşamayı yansıtmıştır[21]. Bunun örneği M.Ö. 4.yy'da Olympia Zeus Tapınağı'ndaki mozaik döşemesinde karşımıza çıkmaktadır.

Antik dünyanın en geniş ve en iyi korunmuş mozaik yol kaplamaları 5. ve 6. yüzyıl kiliseleri babtisterium ve manastırlarında, özellikle Yakın Doğu, Kuzey Afrika ve İtalya' nın kuzeyindeki Aquileia ve Grado' da bulunmuştur. Ürdün ve Güney

[19] Sezer 2002, 14
[20] Turani 1979, 188
[21] Dunbabin 1979, 276

Suriye'den olağanüstü gösterişli örnekler daha geç tarihlerde (7. ve 8. yüzyıllar) bile devam eder[22].

"Bu dönemlerdeki mozaik stillerinin Geç Antik Sanatı'na doğru olan eğilimi, sertleştirilmiş ve yassılaştırılmış formların katılımı, güçlü konturlar ve modüle edilmemiş renk alanlarıdır. Aynı zamanda dönemin genel bir eğiliminin tekrar yansıması, insan figürünün genelde cepheden görünüşünün en basit ve en sıkıştırılabilir formunda tasvir edilmesidir. Profil ve üççeyrek görünüşler yaygındır. Bununla birlikte mitolojik konular 5. ve 6. yüzyıllar kadar geç sivil yapılarda halen gösterimdedir[23]. Zaten 4. ve 5. yüzyıllardaki Bizans Sanatı eserleri gerek biçim gerekse süsleme bakımından henüz ilkçağın Roma Sanatına sıkı sıkıya bağlıdır.

Bizans' ta duvar mozaiği mermer kaplamaların tabi tamamlayıcısı olmuştur. Düzgün bir zemin üzerine parlak renklerde yapılan şekiller ve sahneler, kabartma görüntüsü vermekteydi. Bizans Mozaik Sanatı'nın en üstün örnekleri İtalya'da Ravenna'daki **S. Apollinare Nouvo Kilisesi** ve **San Vitale Bazilikası'**nda, İstanbul'da **Ayasofya**, **Fethiye** ve **Khora** Kiliselerindedir. İstanbul' un fethiyle birlikte bu kiliseler camiye dönüştürülmüş ve ikonografik konuları olan tasvirler sıva tabakası ile kapatılmıştır. Daha sonra Cumhuriyet döneminde müzeye çevrilen mozaikler tekrar açığa çıkarılmıştır.

Mozaik uygulamaları öncelikle zemin kaplaması olduğundan ilk mozaiklerde sade süssüz herhangi bir motif içermeyen özellik göstermesine rağmen, sonraki dönemlerde örneğin; Gordion Mozaiklerinde olduğu gibi, belli bir kompozisyon içermese de bitki ve geometrik süslerin söz konusu olduğu motifler karşımıza çıkar. Bundan sonraki özellikle Geç Klasik Çağ'da başlayan zemin mozaiklerinde yaygın biçimde figürlü betimlemeler ön plana çıkar. Bu bakımdan biz de aşağıda mozaik panoları içerisinde yer alan betimlemeleri birkaç başlık altında sınıflandırmak istiyoruz.

Ali Cengiz Üstüner' in makalesinden alınan bilgiye göre mozaikler üzerinde işlenen konulara baktığımızda; ***Figürlü Konular:*** Figürlü konular dendiği zaman mozaik panoların içerisinde öncelikle mitolojik ve günlük yaşamdan alınmış

[22] Ling 1998, 98
[23] Ling 1998, 98

konuların betimlendiği sahneleri düşünmek gerekir. Bu betimleme anlayışı mozaik sanatının figürlü anlatımla başladığı Geç Klasik Çağ'dan başlayarak Geç Antik Çağ'ın sonuna kadar sürer. Özellikle bu son dönemde Hıristiyanlık anlayışının etkisiyle de bazı dini konular mitolojik konuların yerini almıştır. ***Yaşamdan Alınan Konular*** grubunun en önemli örnekleri, aslında Eretreialı Fuliksenos bir resminden kopyalanmış olan Pompeii' deki Casa Della Fauna' daki " İsos Savaşı" veya Pella' daki yine Büyük İskender ve diğer Makedon önde gelen kişiler ile ilgili sahneler ifade edilebilir. Özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde portreler ve diğer günlük hayatın anlatıldığı mozaiklerde bu geleneğin devamı niteliğindedir. Büyük İskender'in ölümüyle parçalanan topraklarına sahip çıkan generalleri kendilerini Büyük İskender' in halefi saydıklarından mozaik, resim ve yontu sanatçılarına Büyük İskender'i konu alan yapıtlar ısmarlanmıştır. Bunun sonucunda da mozaik sanatında yaşam ile ilgili konular başlamış oldu.

Gerek Helenizim Devri'nde, gerekse Roma Devri'nde av, sirk oyunları, gemicilik ve balıkçılık konuları mozaikler üzerinde resmedilmiştir.

Batı sanatının, Antik Yunan sanatından aldığı ve zamanımıza kadar getirdiği "süsleyici unsur" uygulaması mozaik sanatında Helenistik Devir'de kendini gösterir.

Diğer bir önemli betimleme konusu özellikle Grek sanatının malzeme kaynağını oluşturan mitolojiden alınmıştır. Bunların da sayısını ve konu çeşidini sınırlamak zordur. Bu yüzden bizim aşağıda ele alacağımız asıl konumuz olan mozaik betimlemelerinde görülen ev eşyalarının ister mitolojik olsun, isterse günlük hayattan olsun tümünde karşımıza çıkması çalışmamızın önemini artırmaktadır. ***Mitolojik Konular*** günümüze kadar gelen Helenistik Devir mozaiklerinde, Delos ve Pella mozaiklerinde Dionysos ve çevresi, Morgantina mozaiklerinde de Ganymedes konu olarak işlenmiştir. Mozaik sanatçılarının çok sayıda işledikleri Orpheus öyküsü ise ancak Roma Dönemi' nde işlenmeye başlanmıştır.

Diğer Konular: Helenistik Devir'de en çok konu edilen yaratık grifondur. Grifondan başka, panter ve kaplan, özellikle Dionysos kutsal hayvanları olarak Pella ve Delos mozaiklerinde yer almıştır.

Figürlü betimlemeler dışında mozaik sanatında hem ana motif, hem de bordür veya diğer doldurucu motifler olarak karşımıza çıkan bitki ve geometrik motiflerde

kimi zaman tek başına kimi zaman figürlü betimlemeler ile birlikte kullanılmıştır. Yine konumuz açısından söyleyecek olursak mozaiklerde görülen ev eşyaları sadece figürlü sahnelerin içerisinde yer almamış yer yer bordür süslemelerinin veya bitki süslerinin arasına ya da onlarla birlikte betimlenmiştir. Dolayısıyla sonuç kısmında da ifade edeceğimiz gibi mozaik sanatında kullanılan çeşitli ev eşyaları hem figürlü konuların bütünleyicisi, tamamlayıcısı, hem de figürlü olamayan betimlemeler de kendi başına veya birlikte bir motif karakteri göstermektedir.

Denizle ilgili örnekler arasında yunus balıkları, çapalar, üç dişli zıpkınlar en gözde motiflerdir.

Helenistik döşemelerin göze çarpıcı bir özelliği de çok renkli karaktere sahip olmasıdır. Oysaki Roma mozaiklerinde, çok renklilik, İtalya' da M.S. 1. y.y.' da Augustus' dan Antoninler devrine geçerken uygulanabilmiştir.

Süsleyici Unsurlar: Mozaik döşemelerde ana panonun etrafında gördüğümüz betimlemeler süsleyici unsur olarak kabul edilmektedir.

Geometrik Desen: Dikdörtgen çerçeve içine kapatılmıştır. İşlenen konunun orantılarına uygundur. Bu tür geometrik desen uygulaması, Arkaik Yunan kaynaklı görünmesine rağmen Mezopotamya'da, Ninova'da ve İran'da Khorsabad döşemelerinde görülmektedir.

Guilloche Motifi: Saç örgüsü ya da kablo motifidir. Ayırıcı bordür tipidir. İlk örnekleri Mezopotamya' da, M.Ö. II. binde Lagash Kralı Entemena zamanında bir rölief üzerinde görülmektedir. Batıda Guilloche motifi, Yunanistan'da Prehistorik Çağ'dan beri kullanılmıştır.

Çift Guilloche Motifi: Çift örgü motifidir. Çift guilloche örnekler, basit guillochedan çıkmış olmalarına rağmen, farklı bir görünüme sahiptir. Arkaik mimaride süsleyici unsur olarak kullanılan terrakottaların üstünde yaygın bir örnektir. Bu iki kıvrım helix şeklinde küçük çapraz parçalarla birleştirilir.

Örgü Motifi: Örgü motifi olmaktan çok dolgu motifidir. Yunan mimarisinde ve mozaik sanatında bordür olarak kullanılmıştır. Helenizm sonrası Roma İmparatorluk devrinde az görülmesine rağmen sonradan rağbet görmüş, özellikle İmparatorluğun Galya Eyaleti mozaiklerinde çok sayıda kullanılmıştır.

Meander Motifi: Geometrik çağdan bu yana devamlı olarak sevilen bu Yunan motifinin çeşitli tiplerine, özellikle Helenistik Çağ'da ve Erken Roma Çağı'nda mozaik tabanlarının üzerinde daima rastlanmıştır. Fakat, sonradan meander motifinin uygulaması azalmıştır.

Dama Motifi: Küçük, siyah ve beyaz tesseralardan yapılan bordürdür. Bu tesseralar dama şekli olacak biçimde yerleştirilmiştir. Pompei' de yaygındır.

Crowstep Motifi: Geç zamanlara ait bordür süsüdür. Pompei'de Casa Del Centanario' da (M.Ö. I. yy) ve diğer geç devir yapılarında görülmektedir.

Dalga Motifi: Spirallerin gelişmiş şeklidir. Arkaik devirden itibaren mimari süsleme üzerinde, M.Ö. IV. yy Güney İtalya vazolarında dalga motifi olarak işlenmiştir. Bu dalga motifi Olynthos ve Metia çakıl taşı mozaiklerinde de vardır.

Kurdele- Ribbon Motifi: Bu motif çeşitli formlarda bulunur. Bunların arasında en yaygın olanı, gölgelendirilmiş dalga, kurdele ve lotusdur. İncelediğimizde bu motifin en çok Roma Çağ'ında kullanıldığını görmekteyiz.

Boncuk Dizisi Motifi: Mimaride çok yaygın olarak görülen bu motif, mozaikte ender olarak görülmektedir.

Üçgen Motifi: Siyah bir bant üzerinde, tabanı diğerinin ucuna dayanan beyaz üçgenlerden bordürler Pompei'de yaygındır. Tersine yerleştirilmiş(beyaz üstüne siyah) olanları da Pompei'de bulunmuştur. Motifin mozaikte kullanılması Roma Çağı'nda olmuştur.

Zincir Motifi: Beyaz zemin üzerine, siyah çemberlerden oluşmuştur. Mozaikler üzerinde çok az görülmektedir.

Ebemkuşağı Motifi: Ancak Roma İmparatorluğu'nun son çağlarında görülse de, Bergama saray mozaiklerinde bordür süsü olarak Helenizim devrinde karşımıza çıkmaktadır.

Kıvrım Motifi: Kıvrım motifleri geç devirlerde, hem bordür hem de doldurucu motif olarak kullanılmıştır.

İnce Fitilli Motif: Yunan vazo resimlerinin, yaygın bordür formu olan ince filiz şekillerine mozaiklerde çok az rastlanmıştır.

Çelenk Motifi: Defne dallarından yapılmış bordür süsüdür.

Palmet Motifi: Bu motif Helenistik devre kadar kullanılmış bu devirden sonra çok az kullanılmıştır.

Rozet Motifi: En eski rozetler Al-Ubad'de görülmüştür. Fakat Mezopotamya'da rozet motifinin devamlılığı görülür. Bu motif Ege kültüründe eski devirlerden beri kullanılmakta idi. Zamanla doğu etkileri azaldığında, aynı ölçüde değerinde kaybetmiştir. Rozet motifine, Helenistik ve Roma mozaiklerinde rastlanılmamasına rağmen, Kudüs ve Şam protoislamik mozaiklerinde ve Bizans örneklerinde görülmektedir.

Torret(Burç) Motifi: Bu altıgen, üçgen, kare gibi geometrik formlardan yapılmış dolgu motiflerine ek olarak, petal, pelta, imrication ve dokuma sanatından çıkma geleneksel formları ve yarı geometrik motifleri de ihtiva eder.

Petal Motifi: Helenistik tabanlarda bu motif daima konsantrik dairesel desenin merkez parçası olarak kullanılır. En iyi örneği İskenderiye'de aralarında lotus bulunan 12 köşeli bir petaldir.

Pelta Motifi: Çifte balta formunda ornamental bir motiftir. Bu motif Minos' a kadar erken devirde, yalnız friz içinde kullanılmıştır. Klasik Yunan sanatında, dekoratif bir elemandan çok, amazon karakteristik motiflerinden biri olmuştur.

İmbrication(Balık Pulu) Motifi: Bu motif Roma Cumhuriyet devrinden itibaren görülmüştür. Basit türde pullar düz ve birdir[24].

[24] Mozaikler üzerinde işlenen motiflerin tümünün tanımlamaları Ali Cengiz Üstüner' in Sanat Tarihi araştırmaları Dergisi'nin 7.sayısındaki makalesinden alınmıştır. Bkz. Üstüner

3. KATALOG

Kataloglama bölümüne başlamadan önce bu kısımda izlenen yol hakkında kısa bir açıklama yaparak, bu bölümde yapılan çalışmalarla ilgili ön bilgiye sahip olunmasının çalışmayı inceleyenler için faydalı olacağı düşünülmüştür.

Katalog çalışmasında mozaikler üzerinde bulunan ev eşyası betimlemeleri sınıflandırma açısından önemli rol oynamıştır. Görülen objelerin listelenmesi yapılmadan önce ilk olarak mozaikler hakkında kısa bir bilgi verildi. Daha sonra ise; ev eşyası olarak nitelendirebileceğimiz objelerin listelemesi ile konuya bir giriş yapılmıştır. Mozaikler içerisindeki objeler vazolar ve diğerleri olarak iki başlık altında incelenmiştir.

Bu bölümün bitiminde mozaikler üzerinde gördüğümüz kap formları vazolar, kline, sehpa vb. objeler de diğer eşyalar başlığı altında incelendi.

3.1. Antakya Mozaikleri

Buradaki mozaikler Grek, Roma ve Bizans dönemine aittir. Samandağı, Harbiye ve Antakya'da bulanan hamam, kilise ve evlerin tabanlarını süslemiş mozaiklerin çoğunda mitolojik konular işlenmiş olup bu mozaikler paneller halinde sergilenmektedir.

Mozaiklerin bir bölümü salonların yetersizliğinden dolayı bahçede, mozaikler için zararlı olan dış koşullarda sergilendiği için renkleri solmakta ve değer yitirmektedir.

Antakya müzesinde sergilenen mozaikler Princeton Üniversitesi' nin Antakya ve çevresinde yapmış oldukları araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır[25].

[25] Hatay Müzesi ve Çevresi Müze Kataloğu, 15

3.1.1. Tryphe (İşaret) Mozaiği

Resim 1

Antakya' da bulunan mozaikte Tryphe, bir kadın olarak temsil edilmektedir. Figür bir çerçevenin içinde bir yastığa yaslanmış ve uzanmış olup elinde içki kadehi tutmaktadır (Resim 1).

Mozaik M. S. II. yy'a tarihlenmektedir.

Betimlenen Ev Eşyaları

1. **Vazo**
   - Skyphos
2. **Diğer**
   - Yastık

Literatür: Levi 1947 ; Cimok 2000,54 ; Cimok 2005

3.1.2. Bios (Hayat) Mozaiği

Resim 2

Antakya' da bulunan mozaiğin Tryphe Mozaiği ile simetrik olduğu görülmektedir (Resim 2). Aralarındaki panoda geometrik desenler resmedilmiştir. Bu panoda Bios yani Hayat istirahat eder pozisyondadır. Arkasında bulunan yastığa sağ kolu ile dayanan Bios elinde de bir içki kadehi tutmaktadır. Başında ise renkli tesseralardan oluşan taç şeklinde yapraklar görmekteyiz.

Mozaik M.S. II. yy'a tarihlenmektedir.

Betimlenen Ev Eşyaları

1. **Vazo**
   - Skyphos
2. **Diğer**
   - Yastık

Literatür: Levi 1947 ; Cimok 2000,55 ; Cimok 2005

3.1.3. Sonbahar (Autumn) Mozaiği

Resim 3

Panoda kanatlı ve pelerinli bir figür resmedilmiştir (Resim 3). Başında yapraklardan oluşan bir taç, sağ elinde yuvarlak orak vardır. Figürün sol elinde ise içi meyve dolu bir sepet görmekteyiz. Aynı zamanda koyu renk tesseralar ile sepetin ve figürün üzerinde gölgelendirme yapılarak derinlik verilmiştir.

Mozaik M.S. II. yy'a tarihlenmektedir.

Betimlenen Ev Eşyaları

1. **Diğer**
   - Orak
   - Sepet

Literatür: Levi 1947 ; Cimok 2000,81 ; Cimok 2005

3.1.4. Chresis Mozaiği

Resim 4

Daphne (Harbiye)' de bulunmuştur. Panoda iki kadın figürü resmedilmiştir (Resim 4). Figürlerden birisi bir divan üzerinde oturmakta olup, diğeri ise ayakta ve elinde üzerinde mücevher olan bir tepsi tutmaktadır. Oturan figürün, sol elinde içinde meyve bulunan bir bereket boynuzu (cornucopia) sağ elinde ise kase tutmaktadır.

Mozaik M. S. IV. yy' tarihlenmektedir.

Betimlenen Ev Eşyaları

1. **Vazolar**
   - Kase
   - Rhyton/ Bereket Boynuzu (Cornucopia)
2. **Diğer**
   - Kline
   - Tepsi
   - Mücevher

Literatür: Levi 1947 ; Cimok 2000,95 ; Cimok 2005

3.1.5. İçme Yarışı Mozaiği (Drinking Contest)

Resim 5

Mozaikteki figürlü panoyu çevreleyen bordür süsleri görmekteyiz. Panonun en dışında siyah ve sarı tesseralardan oluşan meander motifi, onun altında beyaz ve kırmızı tesseralardan testere ağzı motifi onun altında da siyah, yeşil, beyaz ve kırmızı tesseralardan yapılmış grift motifi görülmektedir. Grift motifinden sonra görülen iki sıra beyaz ve iki sıra kırmızı tesseraların bittiği yerden itibaren figürlerin olduğu ana pano başlamaktadır.

Ana panoda beş figür resmedilmiştir (Resim 5). Burada Dionysos ve Herakles' in şarap içme yarışı anlatılmaktadır[26]. Panonun en solunda çift flüt çalan Bakha[27] yanında elindeki kaseden şarap içen Herakles, Herakles ile Dionysos' un arasında Ampelos[28] ve panonun en sağında da satyr resmedilmiştir.

Mozaik M.S. II. yy' a tarihlenmektedir.

Betimlenen Ev Eşyaları

1. **Vazolar**
   - Krater

[26] Cimok 2000, 26

[27] Antik Roma' da Şarap Tanrısı Bakkos(Bacchus) adına düzenlenen dinsel törenlerde kutlamalara katılan kadınlar alayı. Çıplak vücutlarını saran hayvan postu, başlarında sarmaşık çelenkleri ve ellerindeki *thyrsos* değnekleri ile tanrıların arkasından koşarlar. Bkz.Tamay 2007, 29

[28] Şarap Tanrısının sevdiği bir delikanlının adıdır. Bir sastyros ile peri kızının oğludur. Asmadan üzüm salkımı koparırken düşüyor ve ölüyor bunun üzerine Dionysos sevdiği genci burç yıldızına çeviriyor.

- Rython/ BereketBoynuzu
- Skpyhos

2. **Diğer**
   - Flüt
   - Yastık

Literatür: Levi 1947 ; Cimok 2000,27 ; Cimok 2005

3.1.6. Mnemosyne

Resim 6

Altı figürlü bir panodur (Resim 6). Figürlerin olduğu pano siyah bir çerçeve ve kırmızı tesseralardan yapılmış olan dalga motifi ile çevrelenmiştir.

Figürlerin arkasında görülen perde yuvarlak toka gibi bir nesne ile üç yerinden tutturulmuştur. Perdenin açık kalan üst bölümünden gökyüzü görülmektedir.

Soldaki kadın figürleri aynı şekilde durmakta ama farklı renkte tunikler giymişlerdir. Ellerinde ne olduğu belli olmayan bir nesne tutmaktadırlar.

Panonun ortasında oturan üç bayan figürü görülmekte, bayanlardan ikisi sağ ellerini kaldırmış ve yanlarındaki figürün kafasını tutmaktadır. Bu figürlerin önündeki sehpada yiyecekler görmekteyiz. Soldaki oturan bayan figürünün ise bir tabura ve mindere oturduğu görülmektedir.

Panonun en sağında ayakta, üzerinde uzun tunik olan ve ellerinde kap tutan bir bayan figürü daha görmekteyiz.

Mozaik M.S. IV. yy' a tarihlenmektedir.

Betimlenen Ev Eşyaları

1. **Vazolar**
   - Hydria
   - Amphora
   - Oinochoe
2. **Diğer**
   - Sehpa
   - Minder&Yastık

Literatür: Levi 1947 ; Cimok 2000,231 ; Cimok 2005

3.1.7. Menander and Glykera (House Of Menander)

Resim 7

Üç figürlü ana pano kahverengi, beyaz ve siyah tesseralardan yapılmış bir çerçeve ile çevrelenmiştir (Resim 7).

Soldaki bayan figürünün elinde baston vardır. Önündeki sehpanın üzerinde ise maske ve bir nesne vardır.

Kline üzerinde oturan iki figürün biri bayan diğeri erkektir. Bayan figürünün yanında maske görülmektedir. Aynı zamanda oturan figürlerin önünde keçi ayağı şeklide üç ayaklı bir sehpa resmedilmiştir.

Betimlenen Ev Eşyaları

1. **Diğer**
   - Kline
   - Sehpa

Literatür: Levi 1947 ; Cimok 2000,181 ; Cimok 2005

3.1.8. Maenad (Dionysos And Ariadne)

Resim 8

Ana panoda dikdörtgen kaideye yaslanmış bir bayan figürü resmedilmiştir (Resim 8). Figür sol elinde fincan tutmaktadır. Dış çerçeve olarak kullanılmış olan; yapı korinth düzeninde olup taşıyıcı sisteminde postament üzerinde attik (asya-ion) sütun kaidesini takip eden mono blok tek sütun üzerinde korinth sütun başlığı taşımaktadır. Taşınan kısımda arşitravda facialar renkli tesseralar ile belirtilerek derinlik oluşturulmuştur. Friz kısmında ise girland motifleri işlenmiştir, korniş bloğunun geisopodes (diş sırası)'de yine farklı renklerde tessaralar kullanılarak derinlik kazandırılmak istenmiştir. Devamında geison ve sima ile sonlandırılmıştır. Figürlü panonun sol tarafındaki sütun ileri çıkartılarak anta şeklinde yapılmıştır. Figürün alt kısmında çerçeve kısmı figürün solundaki sütun atlığındaki postament

kısmında olduğu gibi karşıdan görünüş de kaide gövde ve taç kısmı olarak verilmiştir.

Mozaik M.S. II-III. yy.' a tarihlenmektedir.

Betimlenen Ev Eşyaları

1. **Vazolar**
   - Skyphos

Literatür: Levi 1947; Cimok 2000,126; Cimok 2005

3.2. Zeugma Mozaikleri

Zeugma'daki mozaikleri incelerken ele aldığım konuyu villalar halinde bölümleyerek çalıştım.

3.2.1. Dionysos Villası

Bu villa, Zeugma' da devlet eliyle bilimsel anlamda kazıya başlanan ilk yapıdır. 1992 yılında ören yeri bekçisinin ihbarı üzerine bir kaçak kazı tünelinin bulunmasıyla Gaziantep Müzesi tarafından mozaik kaldırma kazısı olarak başlayan çalışmalar, mimarlık parçalarının belirmesiyle mimari kazıya dönüşmüş ve Zeugma' daki ilk Roma Villası gün ışığına çıkmıştır. Sütunlu galeri ile yatak odasının tabanından elde edilen mozaikler, 1992 yılından itibaren villa mimarisi ile birlikte 6 yıl sergilenmiş; fakat 1998 yılında Dionysos Mozaiği'nin üçte ikilik bölümü yerinden sökülerek kaçırılmıştır.[29]

[29] Önal v.diğ.2006, 45

3.2.1.1. Dionysos ve Ariadne' nin Düğünü

Resim 9

Dionysos Villası'nda salon haline getirilmiş galerinin taban mozaiğidir (Resim 9). Mozaikli alan, birbiri ile kesişen dairelerin oluşturduğu geometrik desenlerin olduğu bir bant ile çevrelenmiştir. İç kısmında birbirine ters yönlerde iki kuşağın arasında saç örgüsü motifi görülmektedir.

Bu sahnede 10 tane figür görmekteyiz. Ortada Dionysos ve karısı Ariadne bir divanda oturmaktadır. Solda elleri tahrip olmuş bir bayan ve onun solunda ise elinde düğün meşalesi tutan Düğün Tanrısı Hymenaios ve sol alt köşede de bir satyr betimlenmiştir.

Sahnenin sağ tarafında; çocuk Eros, Eros'un sağında birinin kafası tahrip olmuş iki bayan figürü, en sağda ise Silen ve genç bir erkek figürü görülmektedir.

Mozaik M.S. II. y.y sonları ile III. y.y. başlarına tarihlenmektedir.

Betimlenen Ev Eşyaları:

1.Vazolar

- Kase
- Kalyx Krater
- Rhyton/Bereket Boynuzu

2. Diğer

- Sehpa
- Flüt
- Sandık (Mücevher Kutusu)

Literatür: Önal 2002; Önal v.diğ. 2006, 67

3.2.2. Mainad Villası

1998 yılında arazi sahibinin ihbarı üzerine, Gaziantep Müzesi tarafından kazısı yapılan bu alanın daha 1960'lı yıllarda çok yoğun şekilde kaçak kazılara maruz kaldığı anlaşılmıştır. Bir dere yatağı içinde yer aldığından dolayı, birikmiş 8 metreye kadar ulaşan toprak dolgu altında kış boyu aralıksız çalışmış ve 1999 yazına kadar çalışmalar devam etmiştir. Mozaiklerden birisinde, doğaüstü yaratıklardan bir peri kızı olan Mainad (menad) tasvir edilmiş olduğundan bu isim verilmiştir.[30]

3.2.2.1. Akratos ve Euphrosine

Resim 10

Mainad Villası'nın zemin mozaiğidir. Figürlerin yer aldığı panoda Euphrosine ve Akratos klinede uzanıyor olarak betimlenmişlerdir (Resim 10). Bir ağacın gölgesi altında uzanan Euphrosine'nin uzattığı kadehe Akratos, başının üstünden kaldırdığı rhytondan şarap dökmektedir. Akratos'un uzandığı klinenin ayak ucunda şarap koymak için bulunan bir krater betimlenmiştir. İki figürün yan taraflarında bulunan eski Yunanca yazıtta" AKPATOC" ve " ΕΥΦΡΟCΥΝΗ" yazmaktadır.

Mozaik M.S. II. y.y sonları ile III. y.y. başlarına tarihlenmektedir.

[30] Önal v. diğ.2006, 67

Betimlenen Ev Eşyaları:

1. **Vazolar**
   - Skyphos
   - Krater
   - Rhyton
2. **Diğer**
   - Kline

Literatür: Önal 2002; Önal v.diğ. 2006, 99

3.2.3. Poseidon Villası

1999 yılında yapılan kurtarma kazılarında Gaziantep Müzesi başkanlığında, Fransız Nantes Üniversitesi'nden bir ekibin katılımı ile yürütülen çalışmalar esnasında, kamulaştırılan bir antep fıstığı bahçesindeki ağaç kökleri çıkarılırken tesadüfen bulunmuş bir yapıdır. Bu villaya ait yemek tabanındaki Pasiphane-Daidalos tasvirli mozaikler Fransız ekip tarafından bulunmuş, mevsimin geçtiği bahanesiyle yarım bırakılan kazı, Gaziantep Müzesi arkeoloji ekibi tarafından devam ettirilmiştir. Sonuçta ikiz villalar denilen kalıntılar ortaya çıkarılmış olup, elde edilen mozaiklerin güzelliğiyle bir anda dünya gündeminde kendine yer bulmuştur. Buradaki çalışmalar 2000 yılı sonlarına, baraj suları gelene kadar sürdürülmüştür[31].

[31] Önal v. diğ.2006, 99

3.2.3.1. Perseus ve Andromeda

Resim 11

Poseidon Villası'nın yemek odasında bulunan taban mozaiğidir. Figürlü panonun ortasında kahraman Perseus'un Andromeda'yı kurtarma sahnesi betimlenmiştir (Resim 11). Perseus sol elinde Medusa başı ve kılıç tutmakta, sağ eliyle de Andromeda'yı tutmaktadır. Andomeda'nın sağında tek kulplu testi, solunda ise istiridye kabuğu bulunmaktadır. Perseus'un ayaklarının dibinde köpek balığı olan, yılan vücutlu deniz canavarı Ketos betimlenmiştir. Mozaiğin üst kısmında eski yunanca "ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ" VE " ΠΕΡΣΕΥΣ", Perseus'un sağında ise deniz canavarının adı " ΚΗΤΟΧ" yazmaktadır.

Mozaik M.S. II. y.y. sonları ile III. y.y. başlarına tarihlenmektedir.

Betimlenen Ev Eşyaları:

1. **Vazo**
   - ●Oinochoe

Literatür: Önal 2002; Önal v. diğ. 2006,126

3.2.3.2. Aşk (Eros) Ve Ruh (Physke)

Resim 12

Poseidon Villası'nın zemin mozaiğidir. Figürlerin yer aldığı panoda Physke (ruh) ile sevgilisi Eros (aşk) betimlenmiştir (Resim 12). Eros ve Physke bir divanda oturuyorlar. Ayaklarının altında dikdörtgen bir sehpa ve Eros'un solunda çan krater yer almaktadır.

Mozaik M.S. II. yy. sonu - III. yy. başlarına tarihlenmektedir.

Betimlenen Ev Eşyaları

1. **Vazolar**
   - Çan Krater
2. **Diğer**
   - Sehpa
   - Kline

Literatür: Önal 2002; Önal v. diğ. 2006,138

3.2.4. Euphrates Villası

1999 yılında yapılan kurtarma kazılarında, Gaziantep Müzesi başkanlığında Fransız Nantes Üniversitesi'nden bir ekibin de katılımı ile yürütülen çalışmalar esnasında bulunmuş ve hemen batısındaki Poseidon Villası ile beraber kazılmıştır. Poseidon Villası'nın sadece iki mozaik panosu Nantes Üniversitesi tarafından çalışılmış, diğerlerini Gaziantep Müzesi ekibi çıkarmıştır. Her iki villa da birbirine bitişik denecek kadar yakın olduklarından "ikiz villalar" olarak da tanımlanmıştır. Buradaki çalışmalar 2000 yılı sonlarına, baraj suları gelene kadar sürdürülmüştür[32].

3.2.4.1. Euphrates ve Nehir Tanrıları

Resim 13

Euphrates Villası'nın havuzunun taban mozaiğidir (Resim 13). Mozaikteki ara pano üç bölüme ayrılmıştır. Ortadaki ana panonun her iki yanında dışa dönük figürler yer almaktadır. Ara panonun etrafında doldurucu motif olarak kullanılan geometrik desenli bölüm yer almaktadır. Ortadaki panoda nehir tanrısı Euphrates sağ kolunu bir testiye dayamış ve bir divanda oturuyor olarak betimlenmiştir. Ayak ucunda ise geniş yapraklı bir ağaç görüyoruz. Sağ kolunu dayadığı testiden akan su Fırat Nehri'ni simgelemektedir[33].

Mozaik M.S. II. yy. sonu III. yy başına tarihlenmektedir.

---

[32] Önal v. diğ.2006, 147
[33] Önal v. diğ.2006, 156

Betimlenen Ev Eşyaları

1. **Vazolar**
   - ●Lagynos
2. **Diğer**
   - ●Kline

Literatür: Önal 2002 ; Önal v. diğ. 2006,147

3.2.5. Zosimos Villası

Gaziantep Müzesi başkanlığında Nantes Üniversitesi'nden bir ekibin katılımıyla, 2000 yılında yapılan kurtarma kazılarında bulunmuş bir villadır. Önemi, Zeugma'da ilk kez bir mozaik sanatçısının adına rastlanmış olmasıdır[34].

3.2.5.1. Kahvaltı Sofrasındakiler

Resim 14

Zosimos Villası'nın zemin mozaiğidir (Resim 14). Panodaki figürler, üç nişli ve akroterli sahne binasının önünde betimlenmiştir. Panoda kadın maskesi takmış oturur durumda tasvir edilmiş üç tane figür görülmektedir. Figürlerin başlarının üzerinde eski yunanca "CYNAPIC TWCAC" (Sofradakiler) yazmaktadır. Sahnenin en solunda bir hizmetçi ve en sağdaki figürün yanında da bir hizmetçi görmekteyiz. Figürlerin önünde keçi ayaklarına benzeyen ayakları olan sehpa ve üzerinde de kylix

[34] Önal v. diğ.2006, 186

adı verilen içki kabı vardır. Panonun alt kısmında ise eski Yunanca " ZWCIMOC ΕΠΟΙΕΙ" (Zosimos Yapıtı) yazmaktadır.

Mozaik M.S. II. yy. sonu ile III. yy. başlarına tarihlenmektedir.

Betimlenen Ev Eşyaları

1. **Vazolar**
   - Skyphos
   - Kase
2. **Diğer**
   - Sehpa
   - Kline
   - Koltuk

Literatür: Önal 2002; Önal v. diğ. 2006,188

3.2.6. Danea Mozaiği

Resim 15

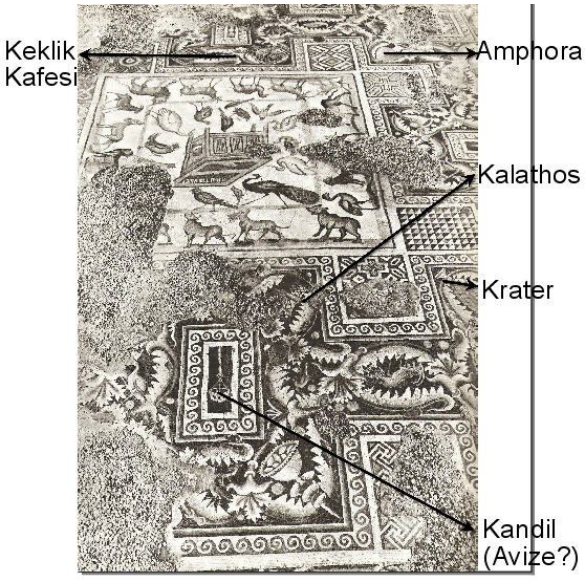
Zeugma' da bulunan bu taban mozaiği Danea ve oğlu bebek Perseus'un karaya çıkış anı tasvir edilmiştir (Resim 15). İki balıkçının açtığı sandıktan Danea ve oğlu bebek Perseus' un çıkışı anlatılmaktadır. Danea sol elinde Preseus'u tutarken sağ eliyle de sandığın kenarına dayanmıştır. Figürlerin tam karşısında Polydektes yardım etmek için iki elini de Danea ve bebek Perseus'a uzatıyor.

Betimlenen Ev Eşyaları

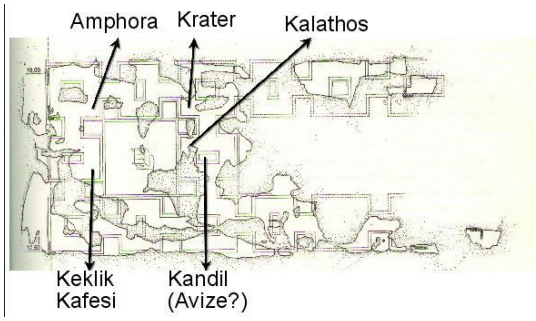
- Sandık

Literatür: Önal 2002; Önal v. diğ. 2006

3.3. Misis (Mopsouhestia) Mozaiği

Resim 16

Çizim 1

Misis antik kenti sınırları içinde ortaya çıkan literatürde Misis mozaiği olarak adlandırılan mozaik Bazilika'ya ait olan; kuzey kanat, güney kanat ve nef olarak ayrılan zemin mozaiğidir. Burada çalışmamızın konusunu oluşturan ev eşyalarının yer aldığı nefi inceleyeceğiz (Resim 16). 1956 yılında Misis Höyüğü' nde kazı yapan Alman Arkeoloji heyetinden Prof. Dr. H. Bossert ile Dr. Ludwing Budde tarafından ortaya çıkarılmıştır. Höyükten çıkarılan mozaikleri korumak amacıyla müze kurulmuştur. Bizans dönemine ait mozaiklerde Nuh'un tufan esnasında gemisine aldığı hayvanlar betimlenmiştir. Mozaiğin tam ortasında bir masa ve kümes hayvanları, bu grubun etrafında ise vahşi ve evcil hayvanlar yer almaktadır. Aynı zamanda asma dalları ve aralarında yazıt görülmektedir. Mozaik zeminin etrafı

yuvarlak ve oval şeklinde oluşan bordür süslemesi ile çevrelenmiştir. Bordürün içinde konumuzu oluşturan ev eşyaları da görülmektedir.

Betimlenen Ev Eşyaları:

1. Vazolar

- Kalathos
- Krater
- Amphora (Üç Tane)

2. Diğer

- Keklik Kafesi
- Kandil(Avize)

Literatür: Budde 1969; Budde 1972

3.4. Dağpazarı Mozaiği

Resim 17

Mersin Silifke ilçesinde, kilise yeri olarak da bilinir, yağmurdan dolayı oluşan toprak kayması ile tesadüfen ortaya çıkmıştır. Eser M.S. 5. yy.' a tarihlemektedir.

Beyaz, siyah, kırmızı, mavi ve yeşil tonlarda malzeme kullanılarak bir bina zeminine yapılan mozaikte (Resim 17), geometrik bordür dikkati çekmektedir. Eserin orta zemininde ise; tavşan, keklik, deve, panter, eşek, köpek, keçi ve insan figürü resmedilmiştir.

Çalışmamın konusu olan ev eşyalarını ise mozaiğin bordür süsü olarak kullanılan bölümünde görmekteyiz.

Betimlenen Ev Eşyaları:

1.Vazolar

- Kalathos
- Meyve Tabağı

Literatür: Budde 1969 ; Budde 1972

4. MOZAİKLER ÜZERİNDE BETİMLENEN EV EŞYALARI

Bu başlık altında yukarıdaki katalogda tanıttığımız Antakya, Zeugma, Misis ve Dağpazarı mozaiklerinde betimlenen ev eşyaları üzerinde durulacaktır. Öncelikle bu eşyaların daha iyi anlaşılması için iki başlık altında değerlendirme yapacağız. Bunlardan ilki söz konusu mozaiklerdeki vazo betimlemeleri diğeri ise vazolar dışında kalan ve çok çeşitli gündelik ev eşyası veya aksesuardan oluşan malzeme olacaktır.

4.1.Vazolar:

Mozaikler üzerinde gündelik kullanım kapları olarak düşünebileceğimiz ancak bir kısmı şekil özellikleri bakımından ilgili olan konunun ya da sahnenin zenginliğini artırmak üzere betimlenen vazolar sıkça karşımıza çıkmaktadır. Biz aşağıda şarap depolama ve taşıma kapları olarak amphoralardan başlayarak karma kapları olan kraterler, servis kapları olan oinoche ve lagynoslar ve içki kapları olarak da kaseler, skyphoslar ve rythonları herhangi bir gruplandırma yapmadan aşağıda ait oldukları mozaiklerden alınmış olan detayları ile tanıtacağız.

Amphora:

Resim 18 Resim 19 Resim 20 Resim 21

Amphora Sub-Miken'den itibaren karşımıza çıkan ve iki kulplu bir sıvı saklama taşıma kabı olarak yüzyıllar boyu kullanılan bir vazo tipidir. Amphoraların çok çeşitli formları dikkat çekmektedir; genellikle kulpların gövdeye bağlanış biçimlerine göre değerlendirilen boyundan kulplu, omuzdan kulplu, karından kulplu, boyunlu, boyunsuz, sivri dipli vb. biçimleri yaygın olarak görülür.

Yukarıda genel özelliklerini vermiş olduğumuz amphoralardan 3 tanesi Misis Mozaiğinde betimlenmiş olup üçüde boyunlu amphora tipine girmektedir. Bunlardan aşağıda ele alacağımız üçüncü örneğin kulpları betimlenmemiştir. Diğer bir örnek ise

Antakya' da bulunan ve Mnemosyne Mozaiği olarak tanıtılan mozaik üzerinde görülür.

Misis mozaiğindeki ilk boyunlu amphora örneğinin (Resim 18) ağız kısmı, renkli tesseralar yardımıyla üç boyutlu olarak betimlenmiştir. Dışa dönük kenarlı ağız kısmı ve silindirik bir boyundan sonra omuzdan genişlemiş küresel karınla devam eden form, sivri bir diple sona ermektedir. Kulpları " S" şeklinde olup bir ucu ağız kenarından başlayarak omuz kısmında bitmiştir. Kulpların amphoranın çevresinde betimlenen bitki süslemelerine uyumlu olması için böyle şekillendirildiğini düşünüyorum.

Amphoranın hemen altında; üst kısmının üçgen biçimli alt kısmının ise silindirik şekilli olan betimleme olasılıkla amphoranın kapağı olduğunu düşünüyorum.

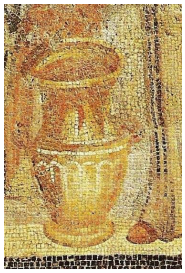
Bu mozaikte ele alacağımız ikinci boyunlu amphoranın (Resim 19) ağız kısmına renkli tesseralar yardımıyla üç boyutluluk kazandırılmıştır. Geniş ve oval olan ağız kenarı boyuna doğru daralarak içbükey kavis oluşturmuştur. Boyundan omuza geçişte gövde genişler ve altta sivri bir dip ile biter. Ağız kenarından yukarı doğru çıkıntı oluşturmuş olan kulp kısmı keskin bir dönüş ile gövdeye birleştirilmiştir. Amphoranın dibinin altında küresel biçimli ve onun bir parçası gibi görülen betimleme bunun altında iki sıra yatay tessera ile oluşturulan betimlemeyi önceki örneği de dikkate alarak kapak olarak düşünüyorum. Kapak olarak nitelendirdiğimiz betimlemenin altındaki hemen hemen dikdörtgen şeklindeki betimlemeyi ise bir altlık olarak kabul edilebilir. Kabın etrafında doldurucu süs olarak bitki motiflerini görmektedir.

Bu iki amphoradan başka Misis mozaiğindeki üçüncü vazo her ne kadar kulpları betimlenmemiş olsa da yukarıda ele aldığımız amphoraların gövde şekillerine andırması nedeni ile yine amphora olarak değerlendirilmiştir. Kulpların yapılamayışını ustanın bu ayrıntıyı atlamış olmasına bağlayabiliriz. Bu amphoranın (Resim 20) ağız kısmı renkli tesseralar yardımıyla üç boyutlu olarak resmedilmiştir. Geniş ve dışa dönük kenarlı olarak gördüğümüz ağız kısmı, boyuna doğru daralmış ve kavis oluşturarak omuza geçmektedir. Omuzdan yumuşak bir dönüşle başlayan geniş gövde sivri bir kaide ile son bulmaktadır.

Antakya' da Mnemosyne Mozaiği!nde betimlenen amphora (Resim 21); kahverengi, sarı ve beyaz tesseralardan yapılmış olup dar ağızlı ince uzun boyunlu ve ince uzun gövdeli sivri diplidir. Ağız kenarından başlayıp omuzda gövdeye dik olarak yapıştırılan kulpları vardır. Vazo oldukça yüksek bir üç ayağın (Kothon) üzerine oturtulmuş olarak betimlenmiştir.

İncelediğimiz mozaiklerden Misis mozaiğindeki amphoralar yukarıda ele aldığımız kalathoslar gibi figürsüz alanlarda doldurucu motif olarak kullanılmışlardır. Antakya'daki Mnemosyne Mozaiği'ndeki amphora ise; bu mitolojik sahnede konunun gereği olarak bir aksesuar işlevi görmektedir.

Hydria:

Resim 22

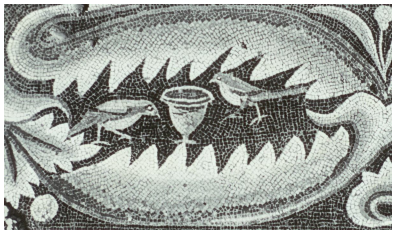
Biri dökmek için dik, ikisi kaldırmak için yatay üç kulpa sahip antik Yunan su testisidir. Küre şeklinde gövdesi, silindir boynu olan bu form M.Ö. 6. yy.' ın başında Korinth'den alınmıştır. Hydria'da önceleri omuzlar yuvarlak, sonra dirsek yapmış daha sonra yine yuvarlaklaşmıştır[35].

M.S. 4. yy'a tarihlenen Mnemosyne Mozaiği'nde karşımıza çıkan hydria (Resim 22) kahverengi, beyaz, sarı ve kiremit rengi tesseralaradan yapılmıştır. Dışa taşkın kenar renkli tesseralar yardımıyla üç boyutluluk kazanmış, silindir şeklindeki boyun hafif bir boğum ile gövdeye bağlanmıştır. Hydrianın gövde kısmı aşağı doğru daralarak geniş halka kaide ile son bulmuştur. Beyaz tesseralar yardımıyla kabın gövde kısmında palmiye yapraklarını andıran süslemeler yapılmıştır.

[35] Saltuk 1993, 80

Krater:

Resim 23

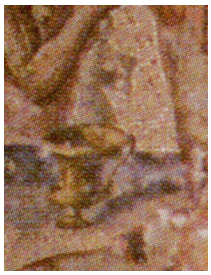

Resim 24

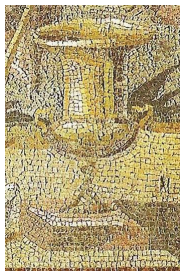

Resim 25

Resim 26

Resim 27

Resim 28

Resim 29

Resim 30

Antik dönemde içki karıştırma kabı olarak kullanılan kraterlerde su ve şarap karıştırmak için kullanılmaktaydı[36].Kraterler Sub-Miken'den itibaren gelişen bir formdur. Ancak kulp ve gövde şekline göre çeşitliliği M.Ö. 6 yy'da başlar ve destekli krater dediğimiz tip Korinth atölyelerinde edilmişlerdir. M.Ö. 6.yy başlarında Attika'da volütlü kraterler ortaya çıkar. 6. yy sonlarında kalyx krater ve çan krater ortaya çıkar. Krater formu Roma çağı içlerinde kadar da kullanılır. Antik çağda şarap ve dinsel törenlerde kullanılan krater Roma İmparatorluk Çağı'nda özellikle IV. Pompei stiline ait evlerdeki resimlerde bir dekorasyon unsuru olarak karşımıza çıkar[37].

M.S. 4. yy' a tarihlenen Misis Mozaiğin' de karşımıza çıkan ve ilk olarak ele alacağımız çan kraterdir. Renkli tesseralar ile üç boyutlu olarak yapılmış olup kenar kısmı kalınlaştırılmıştır. Kenardan kaideye doğru daralarak inen form altta bir boğumdan sonra genişleyerek kaideyi oluşturmuştur. Kraterin yüzeyine renkli tesseralar ile sepet örgüsü süslemesi yapılmıştır. İçerisinde yiyecekler görülmektedir. Kabın etrafında doldurucu süslemeler olarak bitki motifi kullanılmıştır.

---

[36] Richter-Milne 1935, bak." Krater" maddesi
[37] Saltuk 1993, 104.

Kraterler mozaiklerde bazen güvercinler ile birlikte betimlenmiştir ki bunlardan Misis (Resim 23-24) örneği burada ele alınacaktır. Ancak arkeolojide Güvercinler mozaiği (Resim 25) olarak bilinen ve Helenistik dönemde yapıldığı kabul edilen en eski örnek bu kompozisyonun öncüsü olmuştur. Kilikya bölgesinde Narlıkuyu' da Üç Güzeller mozaiği (Resim 26) olarak bilinen mozaikte benzer kompozisyon ve daha ilkel olarak karşımıza çıkar.

Zeugma ve Antakya mozaiklerinde ise kraterler bir aksesuar olarak karşımıza çıkar ve bu yönüyle yukarıda da ifade ettiğimiz IV. Pompei üslubu resimleri ile bir ilişki kurulabilir.

Kaplar incelendiğinde Güvercinler Mozaiği'nde betimlenen kraterin kenarı dışarı doğru işlenmiş ve kenarda dış yüzeyde yumurta dizisi süslemesi görülmekte, oldukça geniş gövde kaideye doğru hafif daralarak yüzeyi profillendirilmiş geniş bir kaide ile sonlanmaktadır. Kaidenin hemen altında ise aşık kemiği şeklinde işlenmiş ayaklar bulunmakta. Kabın kulbu yatay şekilli oluşturulmuştur. Kabın yapımından kullanılan tesseralardan dolayı kabın bronz olduğu görülmektedir. Üç Güzeller mozaiğinde görülen krater kenarı hafif dışa dönük ve dışta yuvarlatılmıştır. Gövde ise kaideye doğru oldukça yumuşak bir şekilde daralmakta ve ince uzun bir kaide ile birleşmektedir. Misis Mozaiği'nde etrafında kuşların bulunduğu krater ise bitki süslemelerinin arasında betimlenmiş dışa dönük kenarlı, kenardan kaideye doğru daralan gövde halka kaide ile sonlanmaktadır.

Zeugma Mozaikleri'nde 3 adet krater tespit edilmiştir. Bunlardan ilki Akratos ve Euprosine Mozaiği'nde (Resim 27) görülmektedir. Kraterin kenarı dışa sarkıtılmış olup dar konik bir gövdeye sahiptir gövdenin hemen altında kaideye geçişte gövdenin dışa doğru genişlediği ve hemen bu genişlemenin bittiği noktadan yüksek bir kaide ile sonlandığı görülmektedir. İkinci kraterimiz ise Eros ve Physke Mozaiği'nde (Resim 28) görülmektedir. Burada gördüğümüz krater kalyx krater formundadır. Üçüncü olarak Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü Mozaiği'nde (Resim 29) ana panonun en solunda gördüğümüz kalyx kraterdir. Üç boyutlu olarak betimlenen krater dışa doğru sarkık kenarlı ve kullanılan tesseralardan dolayı sanki içinde içki varmış gibi görülmektedir. Dar bir gövdesi olan kraterin hemen altında kaideye geçişte dışa doğru genişlemekte ve gövdenin bittiği yerden itibaren yüksek

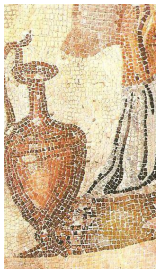
bir kaide ile son bulmaktadır. Kraterin kulpu ağız kenarından başlıyor ve kaideden hemen önce son buluyor.

Antakya mozaikleri içinde ise Dionysos ve Herakles arasında geçen 'içki içme yarışı (Drinking Contest) (Resim 30) adlı mozaikte krater bir grup kap ile birlikte betimlenmiştir. Bu kapta yine Eros ve Physke mozaiğinde olduğu kalyx krater formundadır.

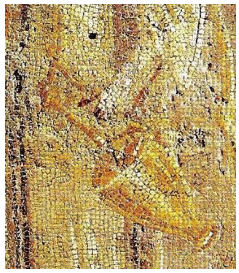
Zeugma ve Antakya mozaiklerindeki kraterlerin ortak yönü bunların kalyx krater formunda olması ve daha çok Dionysos'la ve Eros la ilgili mitolojik sahnelerde konuyla ilgili veya ilgisiz bir aksesuar olarak gözükür. Bu yönüyle de yukarıda sözünü ettiğimiz duvar resim sanatı ile ve hatta buradaki konularla söz konusu mozaikleri ilişkilendirmek mümkündür. Diğer taraftan Misis mozaiğinde betimlenen çan krater güvercinlerle birlikte bir kompozisyon oluştururken diğer Misis örneğinde ise tek başına betimlenmiştir. Güvercinler ile ilgili sahnenin öncüsü yukarda da belirttiğimiz gibi geçmişi Helenistik Dönem ait ve Bergamalı Sosus'un yaptığı bir resmin mozaik olarak daha geç bir versiyonu olarak gözükür. Bu konunun Narlıkuyu'daki Üç Güzeller Mozaiği'nde bu kez bir aksesuar olarak kullanıldığını bunun içinde çok yüksek ayaklı bir vazonun sahnede betimlendiğini görüyoruz.

Burada bir başka önemli durumda mozaiklerde en fazla betimlenen bir vazo tipi olarak kraterlerin ön plana çıkmasıdır.

Oinochoe:

Resim 31

Resim 32

Oinochoe Sub-Miken döneminden beri yaygın bir şekilde karşımıza çıkan bir vazo formudur. Bunun örneklerine Zeugma ve Antakya mozaiklerinde karşımıza çıkmaktadır.

Bunlardan biri Zeugma' da bulunan ve M.S. 2. yy. sonu 3. yy. başına tarihlenen Perseus ve Andromeda Mozaiği'nde resmedilen oinochoedir (Resim 31).

Kahverengi ve siyah tesseralardan oluşan tek kulplu ince uzun gövdeli, dar boyunlu ve geniş ağız kenarlı bir vazo olarak resmedilmiştir.

Diğer örnek ise Antakya' da bulunan M.S. 4. yy.' a tarihlenen ve yukarda ele aldığımız Mnemosyne Mozaiği'nde karşımıza çıkan oinochoedir (Resim 32). Sarı, kahverengi ve beyaz tesseralardan yapılmıştır. Zeugma'daki örneğine göre daha uzun boyunlu ve gövde kısmı da daha dar ve uzun yapılmıştır. Aynı zamanda omuz kısmı da Zeugma'dakine göre daha düz yapılmıştır.

Bu vazo çeşidi de yukarıda anlattığımız mozaiklerde olduğu gibi mitolojik sahnelerde karşımıza çıkmaktadır.

Lagynos:

Resim 33

Resim 34

Helenistik seramik terminolojisinde Lagynos, dar ağızlı, uzun ve dar boyunlu, yuvarlak veya geniş-basık karınlı, halka kaideli, tek kulplu testilere verilen addır.

Zeugma'daki M.S. 2. yy. sonu 3. yy başına tarihlenen Euphrates ve Nehir Tanrıları mozaiği ile Kıbrıs'taki M.S. 3. yy' a tarihlenen Pramos ve Tisbe Mozaiği ile benzerlik göstermektedir.

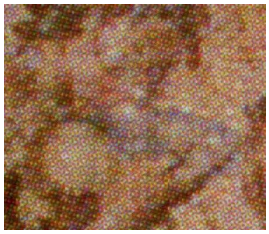
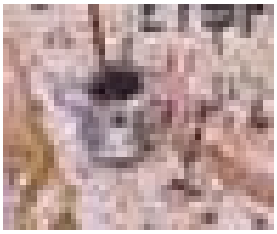
Euphrates ve Nehir Tanrıları Mozaiği'nde ele aldığımız lagynos (Resim 33); sarı, beyaz ve kahverengi tesseralardan oluşmaktadır. Yana yatırılmış şekilde resmedilen testi; dışa dönük kenarlı ağızı, uzun boyunlu ve oval gövdesiyle lagynosa benzemekte, dip kısmına baktığımızda ise bir grup Helenistik Çağ'a ait Kıbrıs ticari amphoralarının kaide formuna benzetilmeye çalışılmıştır ki bunlara "phallos tipi" kaide denmektedir. Testinin ağız kısmından yere su akmaktadır.

Kendisini görmediğim ancak bir sergideki fotoğrafından yola çıkarak tanıtacağımız Pramos ve Tisbe Mozaiği'ndeki lagynos (Resim 34) ise; gene yan yatırılmış şekilde resmedilmiş olup yukarıda anlattığımız lagynosun özellikleri ile

aynıdır. Bu kap formu gene Kıbrıs' ta karşımıza çıkan ve M.S. 3. yy' a tarihlenen Pinius ve Daphne Mozaiği'nde de karşımıza çıkmaktadır.

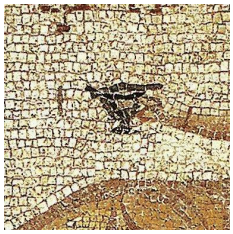
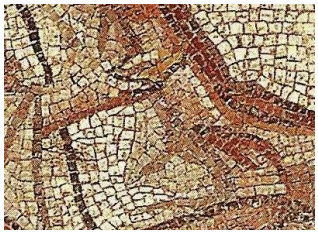
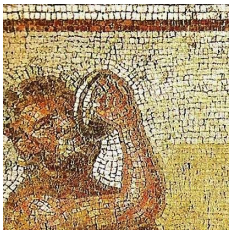
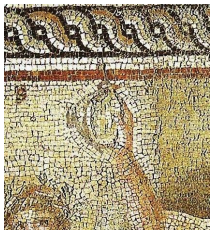
Bir içki kabı olmasına karşılık gördüğümüz mozaiklerde lagynos daha çok nehir tanrıları ile birlikte betimlenmiştir. Bu yeni bir ikonografik özelliktir.

Skyphos:

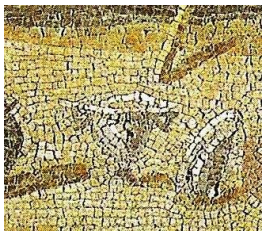
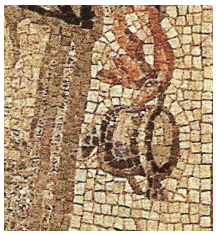

Resim 35 Resim 36 Resim 37 Resim 38

Resim 39 Resim 40 Resim 41 Resim 42

Resim 43 Resim 44

Skyphoslar yukarıda ele aldığımız kaseler gibi bir içki kabı türüdür. Onlardan farkı ele alacağımız mozaiklerde de görüleceği gibi konik/silindirik ve derin gövdeleri dikey karşılıklı kulplar veya kısa yatay kulplarının olmasıdır.

İlk olarak ele aldığımız Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü Mozaiği'ndeki skyphos (Resim 35); ana panonun en solundaki figürün elinde görülmektedir.

Akratos ve Euprosine mozaiğindeki Euphrosine elinde bir skyphos (Resim 36) tutmaktadır. skyphosun iç kısımda bulunan siyah tesseralar ile içinde içki olduğu

anlatılmak istenmiştir. Kaidesiz düz bir şekilde olan skyphosun aynısının Akratos' un sol elinde de olduğunu görmekteyiz.

Zeugma'daki "Kahvaltı Sofrasındakiler" olarak adlandırılan mozaikteki figürlerin önündeki sehpada gördüğümüz skyphos (Resim 37); geniş kenarlı, geniş karınlı, çift kulplu ve kısa kaidelidir. Kabın iç kısmında yer alan siyah tesseralardan dolayı içerisinde içki olduğunu düşünmekteyiz.

Aynı mozaik üzerindeki ikinci skyphos(Resim 38); panonun sağında bulunan hizmetçi figürünün elinde gördüğümüz nesnenin, tam belli olmamakla birlikte küçük bir skyphos olduğu anlaşılmaktadır.

Antakya'daki Tryphe Mozaiği'nde figürün elinde gördüğümüz skyphos (Resim 39); yeşil ve siyah tesseralardan yapılmıştır. Geniş kenar kaideye doğru daralarak inmekte ve kısa bir kaide ile son bulmaktadır.

Antakya'daki Bios Mozaiği'nde Bios, yani hayatın sağ elinde tuttuğu skyphos (Resim 40); sarı, beyaz ve lacivert renkte tesseralardan yapılmıştır. Şekli tam olarak belli olmamakla birlikte skyphosun geniş ve fazla bir derinliği olmadığını görmekteyiz. Kabın küçük olduğunu ise Bios'un avucu ile kadehi tamamen kaplamasından anlayabiliyoruz.

Antakya'daki "İçki Yarışması"(Drinking Contest) Mozaiği'nde ikisi figürlerin elinde biri yerde olmak üzere üç tane skyphos görmekteyiz. Herakles' in elindeki beyaz ve siyah tesseralardan yapılmış geniş kenarlı olduğunu gördüğümüz skyphos (Resim 41) ile Herakles şarabı içiyor olarak betimlenmiştir.

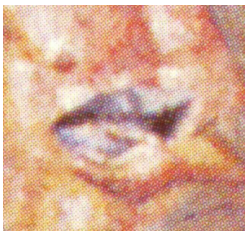
İkinci olarak ele alacağımız ise Dionysos'un sağ elinde tuttuğu ve boş bir şekilde havaya kaldırdığı skyphostur (Resim 42). Bu duruma bakıldığında, muhtemelen Dionysos'un şarap içme yarışını kazandığını göstermek istediği düşünülebilir. Beyaz, gri ve yeşil tesseralardan oluşan skyphos geniş dışa dönük kenarlı olup gövdesi kaideye doğru daralmaktadır. Yeşil ve beyaz tesseralar ile derinlik kazandırılan formun iki tane kulpu vardır.

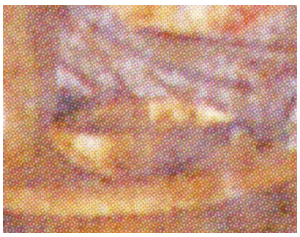
Diğer skyphos ise (Resim 43); yerde kraterin solunda resmedilmiştir. Gri ve beyaz tesseralardan yapılan skyphos dışa dönük kenarlı olup kaideye doğru daralarak inmektedir. Sağdaki kap formunda iki tane kulp görülür ama diğerinin kulpları belli olmaktadır.

Ana panodaki bayan figürünün elinde betimlenen skyphos (Resim 44) ; kahverengi, siyah ve beyaz tesseralaradan yapılmıştır. Skyphos silindir şeklindedir ve açık renk tesseralar ile iç kısmına derinlik kazandırılmıştır.

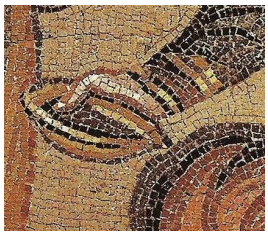
Sadece mitolojik sahnelerde bir başka deyişle doldurucu motif olmak için değil kullanılan skyphoslar genellikle tek tip özelliği göstermektedir.

Kaseler:

Resim 45

Resim 46

Resim 47

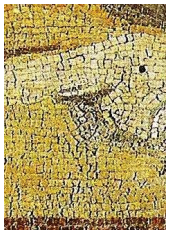

Resim 48

Bir içki kabı olan kaseler de mozaiklerde en sık betimlenen kaplar arasındadır. Elimizde Zeugma'daki Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü Mozaiği'nde üç adet kase görülmektedir. İlk olarak ele alacağımız kase (Resim 45); Dionysos'un elinde tuttuğudur. Kase, gri tesseralardan yapılmıştır. Bu yarım küre karınlı bir kase olup, formu belli etmek için siyah renkli tesseralar derinlik ve boyut vermekte kullanılmıştır. Böylece kasenin hem içi hem dışı gösterilmiştir. İkinci kase (Resim 46) sehpanın üzerinde durmaktadır. Altın sarısı renginde tesseralardan yapılmış olduğundan dolayı bunun altın bir kase olduğu etkisi verilmek istenmiştir. Yarım küre karınlı, oldukça geniş ve derindir. Üçüncü kase ise (Resim 47); bebek Eros' un elinde görülmektedir. Eros elinde bulunan kaseyi gelin ile damada doğru uzatmakta ve onlara şarap sunmaktadır. Tam anlaşılamamakla birlikte biçim bakımından öncekiler ile aynıdır.

Antakya'daki Chresis Mozaiği'ndeki kase ise (Resim 48); bu sahnede yer alan oturan kadın figüründe olup dışa dönük kenarlı sığ bir gövdeye sahiptir. Kasenin kenarında bir çıkıntı şeklinde ve siyah tesseralardan yapılmış yatay bir kulp görülmektedir. Kasenin içinde siyah renkteki tesseralar ile derinlik kazandırılmış ve ayrıca içerisinde şarap olduğu izlenimi yaratılmıştır.

Yukarıdaki tanımlardan anlaşıldığı gibi kase betimlemeleri, kalathos ve çan kraterlerin betimlemelerinden farklı olarak ve kalyx kraterler gibi ilgili mitolojik sahnenin içerisinde ve konunun bir aksesuarı olarak yer almaktadır. Bu işlevi ile ilgili mitolojik konuda genellikle ziyafet, eğlence vb. sahnelerdir.

Rhyton ve Bereket Boynuzu:

Resim 49

Resim 50

Resim 51

Resim 52

Yukarıda ele aldığımız çeşitli kaplar betimleme özelliği olarak biçimini ilgili sahnede açık bir biçimde gösterdiği halde bir başka içki kabı olarak rython/bereket boynuzu formunun ortak birçok özellikleri olması nedeniyle ayrıntılı olarak görememekteyiz. Bu nedenle her iki kap formunu aynı başlık altında ele aldım.

İçki içmek için kullanılan ve hayvan başı biçiminde bir akıtma bölümü ile boynuz biçiminde kıvrık bir gövdesi olan rhyton aynı zamanda boynuz biçimli vazo olarak ta tanımlanabilir. Burada ele alacağımız rhytonlar genellikle Dionysos sahnelerinde (thiasos) ve tanrının elinde görülür.

Antakya'daki M.S. 2. yy' a tarihlenen 'İçki İçme Yarışı' (Drinking Contest) Mozaiği'nde görülür. Burada yerde resmedilen rhyton (Resim 49); gri ve beyaz tesseralardan yapılmıştır. Boynuz şeklinde yapılan gövdenin dışa dönük kenarlı ve geniş kenarlıdır.

Zeugma'ki ikinci olarak ele alacağımız rhyton (Resim 50) örneği ise; Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü Mozaiği'ndendir. Satyr'in önünde, masanın üzerinde bulunan kalyx kraterin yanındaki boynuz şeklindeki bu form Dionysos ve Ariadne' nin içkilerinin sunumunda kullanılan antik bir kaptır.

Zeugma' dan gelen üçüncü örneğimiz M.S. 2. yy. sonu 3 yy başına tarihlenen Akratos ve Euphrosine Mozaiği'ndeki rhyton betimlemesidir. (Resim 51). Akratos Euphrosine' nin kadehine içki dökmektedir.

Son olarak ele alacağımız örnek Antakya'da bulunan ve M.S. 4. yy' a tarihlenen Chresis Mozaiği'nde oturan figürün yukarıya kaldırdığı elindeki vazodur. Burada vazonun alt kısmı mozaik deformasyonuna rastlayan yerde olduğu için bir hayvan başı biçiminde bitip bitmediği belli değildir. Ancak boynuz şeklindeki vazonun içerisine (Resim 52) meyveler betimlendiği için, ikonografik olarak bu tip vazolara "berket boynuzu" (cornucopia) demek daha uygun olur düşüncesindeyiz. Bu örnek gövde şekli bakımından yukarıda ele aldığımız diğer rhytonlara göre daha gösterişli olarak resmedilmiştir.

Yukarıda ele aldığımız ve yaygın olarak görülen vazolar dışında rhytonlarda başka bir yaygın vazo tipinin temsilcisidir. Bu vazoda yine Dionysos ile ilgili thiasos sahnelerinde karşımıza çıkar.

Meyve Tabağı:

Resim 53

Dağpazarı Zemin Mozaiği'nin bordür kısmında betimlenen tabağının (Resim 53) motifinin içerisinde çeşitli meyveler görülmektedir. Yanlardan sivri bir şekilde ve dışa dönük olarak yapılan tabağın kenar kısmı renkli tesseralar ile kalınlaştırılmıştır. Kaideye doğru daralarak bir kavis oluşturan gövde, altta yayvanlaşan bir kaide ile sonlanır. Tabağın gövdesinin kaide ile birleştiği yerde ise palmiye yapraklarını andıran bir süsleme görülmektedir.

Bu vazo da yukarıda ele aldığımız diğer vazolar gibi mozaiklerde doldurucu motif olarak kullanılmıştır.

4.2. Diğerleri:

Burada değerlendirmeye aldığımız Antakya, Zeugma, Misis ve Dağpazarı Mozaikleri'nde yukarda ele aldığımız ve çoğunlukla Grek vazoculuğunun modellerini yansıtan vazolardan başka gündelik ev eşyası ve özel amaçlar için

yapılmış diğer eşyalar ele alınacaktır. Bu grup malzeme ilk grupla kıyaslandığında gündelik yaşamı çok daha iyi yansıtan unsurlar olduğu için önemlidir. Bunları tanıtırken herhangi bir alt sınıflandırmaya gitmedik.

Keklik Kafesi:

Resim 54

Üzerinde Nuh Tufanı ile ilgili bir konunun betimlendiği Misis Mozaiği'nin asıl panosunda yer alan hayvan figürlerinin bulunduğu panonun çevresindeki daha küçük panolardaki süslerden biridir (Resim 54). Bu iki kısım birbirinden dalga motifi ile ayrılmaktadır. Burada birinde keklik diğerinde ise içerisinde tavşan bulunan karşılıklı iki kafes betimlenmiştir. Bu kafeslerin etrafını doldurmak amacıyla bitki motifleri kullanılmıştır. İnce ve uzun olarak betimlenen keklik kafesi sanki bir yerde asılı duruyormuş izlenimini vermektedir. Kafesin kapağı açık bir şekilde ve içerisinde keklik betimlenmiştir.

Avize (Kandil):

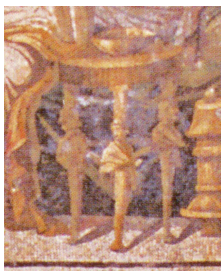
Resim 55

Misis Mozaiği'ndeki bu süsleme bu mozaikteki diğer betimlemelerden farklı olarak dikdörtgen bir çerçevenin içine alınmıştır. Bezemenin etrafı dalga motifi ile çevrelenmiştir. Çerçevenin orta kısmında avize/kandil (Resim 5) sarkmaktadır. Kase şeklinde olan ve asıl ışığın oluşmasına neden olan yağ bölümünün çevresinde üç

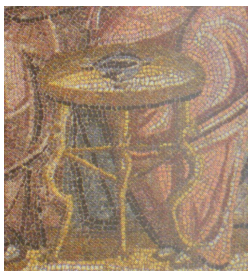
pencere gözükmektedir ki bu hem hava almasını hem de ışığın yanlara yayılmasını sağlamaktadır. Gövdeyi tutan üç kısa askının bağlandığı asıl askı olasılıkla bir zincirdir. Yarım küre gövdeli ve aşağıya doğru ovalleşerek inen bir gövdeye sahiptir. Üç tane kordon bir ana kordona bağlanarak bir yere asılı duruyormuş izlenimini vermektedir.

Antik çağlarda genelde insanların kendi taşıdıkları küçük kandiller günlük ev eşyası olarak karşımıza daha çok çıkmakta iken buradaki avize türleri çok seyrek betimlenmiştir. Kanımızca Hıristiyanlık ile birlikte başlayan tapınakların içinde ibadet geleneğine bağlı olarak iç aydınlatma anlayışı da ortaya çıkmıştır ve bununda en önemli aracı avizeler (Polykandelos)olmuştur.

Sehpa:

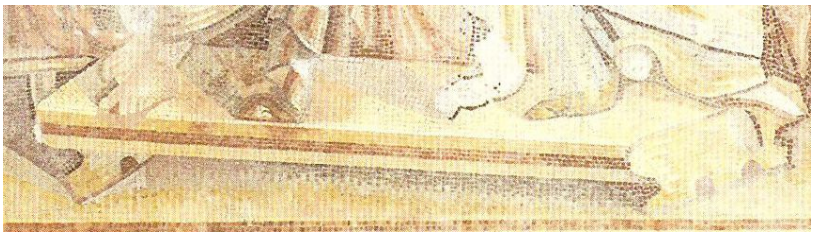
Resim 56

Resim 57

Resim 58

Resim 59

Zeugma' dan Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü ve Kahvaltı Sofrasındakiler adlı mozaiklerde burada yer alan figürlerin önünde sehpalar betimlenmiştir (Resim 56- 57). Bu sehpalar üç ayaklı olup bu ayaklar çeşitli hayvan bacağı olabileceği gibi Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü sahnesinde olduğu gibi Herme olarak yapılmış ayaklarda vardır.

Kahverengi, sarı, siyah ve beyaz tesseralardan yapılan sehpa; yuvarlak ve keçi ayaklı olarak resmedilmiştir (Resim 58).

Burada verdiğimiz sehpaların benzerleri Helenistik dönem öncesine kadar uzanır[38]. Bunlar aynı zamanda resimde aristokrasiyi simgeler diye düşünmekteyiz.

Antakya'daki Eros ve Physke Mozaiği'nde ana panoda yer alan figürlerin ayaklarının altında ayak sehpası resmedilmiştir (Resim 59). Bu sehpanın benzerini Richter thranion olarak adlandırmıştır, tanrı ve tanrıçaların ayaklarının altında betimlenmiştir[39]. Bu tip sehpalarda yine Helenistik dönemden gelen ve yine aristokrasi ile ilgili olan bir geleneği yansıtır[40]. Dikdörtgen şeklinde, kısa ayakları vardır. Kenarında sarı ve kahverengi tesseralardan oluşan üç şerit bulunmaktadır.

Sandık (Mücevher Kutusu):

Resim 60

Resim 61

Zeugma'daki Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü Mozaiği'nde Dionysos'un solunda yer alan bayan figürlerinden birinin elinde bulunan küçük mücevher sandığıdır (Resim 60). Bu küçük kutuya baktığımızda günümüz mücevher kutuları ile büyük bir benzerlik göstermektedir. Mücevher kutusunun ağzı yarı açık durumda ve içerisi mücevher doludur.

Mücevher kutuları betimleme sanatında özellikle mezar ikonografisinde karşımıza çok sık çıkan bir unsurdur[41].

---

[38] Charbonneaux v. diğ. 1973, res. 119,139.
[39] Richter 1996, 228, fig. 124
[40] Charbonneaux v. diğ. 1973, res. 110,114, 119 gibi; ayak sehpası geleneği aslında doğulu bir unsur olup örneğin geç hitit kabartmalarında da grülmektedir.bak. Akurgal 1966,res. 12a,13 gibi
[41] Charbonneaux v. diğ. 1973, res. 91,92,109 gibi özellikle fresk ve vazo resimleri ile kıyaslanabilir.

Bu küçük mücevher kutularına karşılık Zeugma'da, Danea Mozaiği'nde Danea'nın içinden çıktığı büyük sandık günümüzde hala kullanılan ve içinde çeyiz, çeşitli eşyalar veya erzak konan sandıklar ile kıyaslanabilir (Resim 61). Renkli tesseralar ile sandığın iç kısmına üç boyutluluk kazandırılmış olup üzerinde hiçbir kabartma ya da şekil olmadığından sade olarak betimlenmiştir.

Kline:

Resim 62

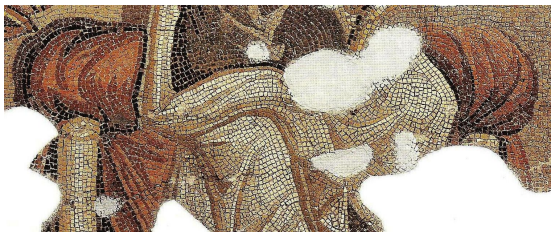
Resim 63

Resim 64

Resim 65

Resim 66

Kline özellikle ziyafet sahnelerinde insanların üzerine uzandıkları bir sedir olup bunun en erken örnekleri M.Ö. II. bin yıla kadar giden günlük kullanım eşyasıdır. Zeugma'daki Akratos ve Euphrosine Mozaiği'nde iki figürün üzerine uzandığı iki ayrı kline betimlenmiştir (Resim 62). Euphrosine'nin oturduğu klinenede kahverengi ya da kırmızı tesseralar, Akratos'un oturduğunda ise siyah

tesseralar ağırlıktadır. Klinelerde kol koymak için yerler de bulunmaktadır. Euprosine ve Akratos'un sol kollarını klinedeki bu kolluklara dayayarak rahatlıkları anlatılmak istenmiştir.

Zeugma'daki Eros ve Pyske mozaiğinde betimlenen kline ise sadece uzanmak için değil aynı zamanda oturmak içinde kullanıldığını göstermektedir (Resim 63).

Benzer durumda Zeugma'daki Euphrosine ve Nehir Tanrıları Mozaiği'nde de (Resim 64) Nehir tanrısı, Kahvaltı Sofrasındakiler (Resim 65) ve Antakya'daki Chresis Mozaiği'nde (Resim 66) yine bir kline üzerine oturmaktadır.

Flüt:

Resim 67

Resim 68

Zeugma'daki Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü Mozaiği'nde; sahnenin en sağındaki kaideye yaslanmış şekilde tasvir edilen genç erkeğin elinde iki borulu flüt vardır (Resim 67). Bu motif de yine çok eski olup, örneğin Chigi vazosunda karındaki birinci frizde savaş sahnesinde bir figür benzer çift borulu flüt çalmaktadır[42]. Bu iki flüt de tıkaçlı ve tıkaçların yeri değiştirilerek ses alanı ayarlana bilmektedir[43].

Antakya'daki İçme Yarışı Mozaiği'nde, Bakha'nın elinde gördüğümüz flüt (Resim 68) daha önce Zeugma' daki Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü Mozaiği' nde de gördüğümüz çift flüt ile tip olarak benzerlik göstermektedir. Bakha flütü Herakles'in kulaklarına doğru çaldığı için ona destek verdiğini düşünebiliriz.

[42] Buschor 1940
[43] Önal v. diğ.2006, 47

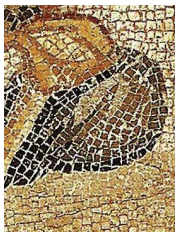
Koltuk:

Resim 69

Zeugma'daki Kahvaltı Sofrasındakiler Mozaiği'nde panonun sağında tek bir figürün oturur pozisyonda betimlendiği görülmektedir (Resim 69). Klineden bağımsız olarak resmedilen kolluksuz, sadece arkalığı olan bir koltuk betimi görülmektedir. Roma döneminde bu tipte betimlenen fakat bizim ele aldığımız eserden farklı olarak dirsekliği olan koltuk görülmektedir. Richter bu betimlemeleri "throne with solid sides", yani iki yanı dolu taht olarak adlandırmaktadır[44].

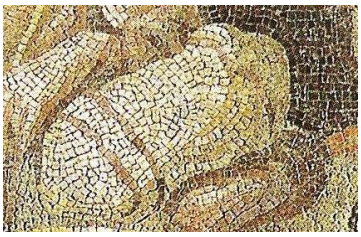
Yastık:

Resim 70

Resim 71

Resim 72

Yukarıda ele aldığımız kline örneklerinde figürlerin uzandıkları pozisyonda kollarına destek için yaslandıkları yastıklar görülmektedir. Bunlardan ilk örnek Antakya'daki Tryphe Mozaiği'nde Tryphe' nin sol kolunu dayadığı yastık (Resim 70) yeşil renkli tesseralardan yapılmış olup, lacivert renkteki tesseralar ile de kenarları belirlenmiştir. Bunun gibi Antakya'daki Bios Mozaiği'ndeki Bios, sağ dirseğini benzer bir yastığa dayayarak oradan destek almaktadır (Resim 71). Kahverengi, sarı ve lacivert renkli tesseralardan oluşan yastık, günümüzde de kullanılan ve kanepelerin yan kısımlarına konulan silindir şeklinde olanlar ile

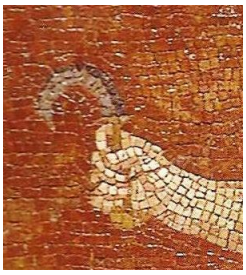
[44] Richter 1996, 99-101, fig. 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 503, 504, 506,554

benzerlik göstermektedir. Tryphe Mozaiği'ndekinin aksine burada yastığın çevresi kahverengi tesseralar ile sınırlandırılmıştır.

Antakya' daki İçme Yarışı Mozaiği'nde Dionysos' un kolunun altında destek olarak iki tane yastık üst üste konmuş gibi görünen yastık beyaz ve kahverengi tesseralardan yapılmıştır (Resim 72). Özellikle alttaki yastıkta kahverengi tesseraları daha yoğun olarak görüyoruz.

Yukarıda da değindiğimiz gibi klineye uzanan figürlerin kollarını dayadıkları yastıkların en erken örneklerinden birisi Likya'daki Karaburun II Mezarında betimlenen sahnede görülür[45]. Aynı şekilde Andokides Ressamı'nın bir vazosu üzerinde Herakles benzer pozisyonda ve benzer bir yastığa yaslanmıştır.

Orak:

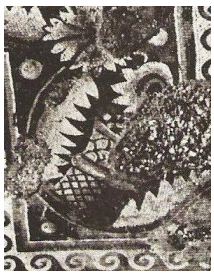

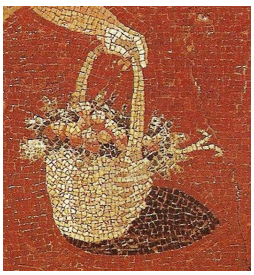
Resim 73

Autum mozaiğinde karşımıza çıkan figürün sol elinde gördüğümüz orağın (Resim 73); sapı kahverengi tesseralardan oluşup yuvarlak şekilli keskin ucu ise gri tesseralardan yapılmıştır. Günümüzde bağlarda üzüm kesmek amacıyla kullandığımız oraklar ile aynıdır. Sonbaharı simgeleyen bu mozaikte betimlenen orağın kışa geçmeden önce bağ bozumunu simgelediğini de düşünebiliriz.

[45] Bingöl 1997, Taf. 7,1

Kalathos/ Sepet:

Resim 74 Resim 75 Resim 76

Bu form Misis (Resim 74) ve Dağpazarı (Resim 75) Zemin mozaiklerinin bordür kısmında karşımıza çıkmaktadır.

Misis mozaiğinde betimlenen kalathos; dışa doğru dönük ve kalın olarak yapılan kenarı gövde kısmında hafif bir kıvrım oluşturarak kaideye doğru genişleyerek düz bir şekilde bitiyor. Kalathosun gövdesinin ortasında yatay bir şerit gibi yapılmış bir kemer görülmektedir. Bu kemerin üst kısmında farklı renkte tesseralar ile balık pulu süslemesi alt kısmında ise sepet süslemesi görülmekte. Tahribata uğramayan bölümlerde içerisinde olasılıkla meyvelerin betimlendiği görülmektedir. Aşağıda ele alacağımız ve burada tanıttığımız kalathosla oldukça yakın bir benzerlik gösteren Dağpazarı Mozaiği'nde söz konusu meyveler daha anlaşılır durumdadır.

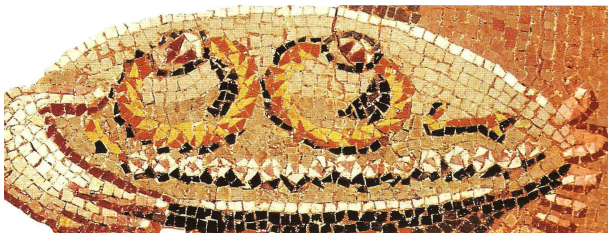
M.S. 5. yy' a tarihlenen Dağpazarı Zemin Mozaiği'nde görülen kalathos ise; dışa doğru dönük olan kenar kısmı açık renk tesseralar yardımıyla kalınlaştırılmıştır. Gövdesi ise içe doğru bir daralmakta ve dibe doğru genişlemektedir. Dibi düzdür. Kalathosun gövdesi sepet örgüsü düzeninde yapıldığı için bu görünüş açık renk tesseralarla verilmiştir. Gövdenin ortasında ise yatay bir şerit biçimli ve gövdenin daralmasını sağladığı anlaşılan bir kemer görülmektedir. Kalathosun içerisinde yukarıda ele aldığımız Misis Mozaiği'nde pek de belli olmayan meyveler burada açık bir biçimde görülmektedir. Bu meyveler betimlenen yapraklardan da anlaşıldığı kadarıyla nar olmalıdır. Bu yönüyle Misis Mozaiği ile benzerlik göstermektedir.

Bu çalışma kapsamına giren mozaiklerden de anlaşıldığı kadarıyla kalathos formu pek de yaygın değildir. Bunun nedeni konusunda herhangi bir şey söylemek zordur. Ancak bu formun yer aldığı mozaikler üzerinde daha çok bordürlerde ve

figürsüz alanlarda olduğu dikkate alınırsa, bunun doldurucu motif olarak kullanıldığı düşünülebilir.

Antakya'daki Autum Mozaiği'nde karşımıza çıkan nesne piknik sepetini andırmaktadır (Resim 76). Sepetin içindeki meyve ve yaprakların renkli tesseralardan yapılmış olduğunu görmekteyiz. Gövdesi oval, tabanı düz ve yukarı doğru yükselen bir kulbu vardır. Farklı renkteki tesseralardan sepetin üstünde fazla belli olmamakla birlikte işlemeler görülmektedir.

Tepsi:

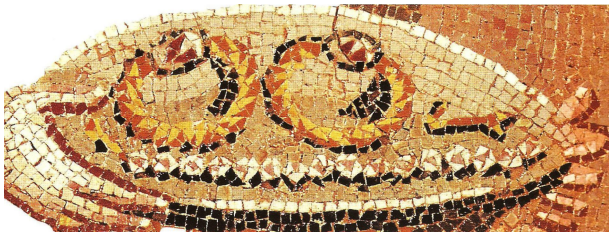
Resim 77

Resim 78

Bayan figürünün elinde gördüğümüz tepsi, oval biçimindedir. İçerisinde mücevher olarak düşündüğümüz 3 adet nesne vardır (Resim 77). Kullanılan açık renk tesseralar yardımıyla tepsiye derinlik kazandırılmıştır. Tepsinin ve içerisinde bulunan nesnelerin bir benzerini yine Antakya Müzesinde sergilenmekte olan Gece Alemi Mozaiği'nde de görmekteyiz (Resim 78).

Mücevher:

Resim 79

Resim 80

Sarı, kahverengi, siyah ve beyaz renkteki tesseralardan yapılmış olan nesnelerden ikisinin bilezik ya da yüzük olduğunu diğer nesnenin ise toka olduğunu söyleyebiliriz (Resim 79). Burgu şeklinde yuvarlanmış olan nesnelerin ortasında

renkli tesseralar yardımıyla mücevher varmış gibi görünmektedir. Bilezik ya da yüzük olarak düşündüğümüz nesnelerin yanında toka olabilecek bir nesne de görmekteyiz. Gene Antakya'daki Gece Alemi Mozaiği'nde de (Resim 80) Chresis'den farklı olarak inci dizisi yok ama yüzük ya da bilezik benzeri iki adet nesne görülmektedir.

5. SONUÇ

Burada ele aldığımız mozaikler üzerinde kendilerini Antik Çağın günlük kullanımlarından tanıdığımız çok sayıda malzemenin yer aldığını görmekteyiz.

İncelediğimiz mozaikler genellikle Roma ve Geç Antik Çağ'a ait olup, zemin mozaiği olarak kullanılmış ve çoğunlukla üzerinde mitolojik sahneler resmedilmiştir. Söz konusu mozaikler ve üzerindeki betimlerin sahip olduğu ikonografinin bir statünün sembolü olduğunu söyleyebiliriz. Buradaki örneklerin üzerinde bulunan ev eşyası betimlemelerindeki en önemli grubu vazolar oluşturmaktadır. Ayrıca çeşitli kullanım amaçları olan ve çoğu zaman yerel olan (örneğin Misis Mozaiğindeki keklik kafesi gibi) malzemeler de karşımıza çıkmaktadır.

Bilindiği üzere ev eşyaları sadece mozaikler üzerinde değil aynı zamanda diğer betimleme sanatlarında da karşımıza çıkmaktadır. Ancak bugüne kadar mozaikler ile ilgili pek çok çalışma yapılmış olmasına karşın bunların üzerinde betimlenen ev eşyaları ile ilgili özel bir çalışma yoktur. Çalışmamızı oluşturan örnekler üzerinde yapmış olduğumuz incelemeler sonucunda antik dönemdeki mobilya olarak kullanılan ev eşyaları ile günümüz ev eşyalarının birçok yönden benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Söz konusu benzerlik seramik sanatındaki vazolarda karşımıza çıkmaktadır. Genellikle villaların zemin döşemesinde karşımıza çıkan bu örnekler gerek betimleme sanatlarında olsun gerekse mozaikler üzerinde olsun sahnelerde ya doldurucu motif olarak ya da işlenen konunun bütünlüğünü tamamlamak için yapılmıştır. Bu bağlamda ele aldığımız betimlemelerin antik çağda zenginliğin ve lüks yaşam tarzının bir simgesi olduğunu söyleyebiliriz.

METİN İÇİNDEKİ ÇİZİM VE *RESİMLERİN LİSTESİ*

Resim 1 Antakya Mozaikleri-Tryphe (İşaret) Mozaiği (Cimok 2000, 54)

Resim 2 Antakya Mozaikleri-Bios (Hayat) Mozaiği (Cimok 2000, 55)

Resim 3 Antakya Mozaikleri-Autum (Sonbahar) Mozaiği (Cimok 2000, 81)

Resim 4 Antakya Mozaikleri-Chressis Mozaiği (Cimok 2000, 95)

Resim 5 Antakya Mozaikleri- İçme Yarışı Mozaiği (Cimok 2000, 27)

Resim 6 Antakya Mozaikleri-Mnemosyne Mozaiği (Cimok 2000, 231)

Resim 7 Antakya Mozaikleri-Menander ve Glykera Mozaiği (Cimok 2000, 181)

Resim 8 Antakya Mozaikleri-Maenad Mozaiği (Cimok 2000,126)

Resim 9 Zeugma Mozaiği-Dionysos Villası-Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü (Önal v.diğ.2006, 67)

Resim 10 Zeugma Mozaiği -Mainad Villası-Akratos ve Euphrosine (Önal v.diğ.2006, 99)

Resim 11 Zeugma Mozaiği-Poseidon Villası-Perseus ve Andromeda (Önal v.diğ.2006, 126)

Resim 12 Zeugma Mozaiği-Poseidon Villası-Aşk (Eros) ve Ruh (Physke) (Önal v.diğ.2006, 138)

Resim 13 Zeugma Mozaiği-Euphrates Villası-Euphrates ve Nehir Tanrıları (Önal v.diğ.2006)

Resim 14 Zeugma Mozaiği-Zosimos Villası-Kahvaltı Sofrasındakiler (Önal v.diğ.2006)

Resim 15 Zeugma Mozaiği- Danea Villası-Danea Mozaiği (Önal v.diğ.2006)

Çizim 1 Misis Mozaiği (Budde 1969, 35)

Resim 16 Misis Mozaiği (Budde 1969, 127)

Resim 17 Dağpazarı Zemin Mozaiği (Budde 1969, 224)

Resim 18 Misis Mozaiği-Amphora (Budde 1969, 168)

Resim 19 Misis Mozaiği-Amphora (Budde 1969, 161)

Resim 20 Misis Mozaiği-Amphora (Budde 1969, 166)

Resim 21 Antakya Mozaikleri-Mnemosyne Mozaiği-Amphora (Cimok 2000)

Resim 22 Antakya Mozaiği-Mnemosyne-Hydria (Cimok 2000, 231)

Resim 23 Misis Mozaiği- Krater(Budde 1969, 143)

Resim 24 Misis Mozaiği-Krater (Budde 1969, 142)

Resim 25 Güvercinler Mozaiği-Krater

Resim 26 Üçgüzeller Mozaiği-Krater (Budde 1969, 217)

Resim 27 Zeugma Mozaiği-Mainad Villası-Akratos ve Euphrosine-Krater (Önal v.diğ.2006, 99)

Resim 28 Zeugma Mozaiği-Poseidon Villası-Aşk (Eros)ve Ruh (Physke)-Krater (Önal v. diğ.2006,138)

Resim 29 Zeugma Mozaiği-Dionysos Villası-Dionysos ve Ariadne' nin Düğünü-Krater (Önal v. diğ.2006, 67)

Resim 30 Antakya Mozaikleri- İçme Yarışı Mozaiği-Krater (Cimok, 2000)

Resim 31 Zeugma Mozaiği-Poseidon Villası-Perseus ve Andromeda-Oinochoe (Önal v. diğ.2006, 126)

Resim 32 Antakya Mozaikleri-Mnemosyne Mozaiği-Oinochoe (Cimok 2000, 231)

Resim 33 Zeugma Mozaiği-Euphrates Villası-Euphrates ve Nehir Tanrıları-Lagynos (Önal v. diğ.2006)

Resim 34 Kıbrıs-Pramos ve Tisbe Mozaiği-Lagynos (Sanal, 2009)

Resim 35 Zeugma Mozaiği-Dionysos Villası-Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü-Skyphos (Önal v. diğ.2006, 67)

Resim 36 Zeugma Mozaiği-Mainad Villası-Akratos ve Euphrosine-Skyphos (Önal v. diğ.2006, 99)

Resim 37 Zeugma Mozaiği-Zosimos Villası-Kahvaltı Sofrasındakiler-Skyphos (Önal v. diğ.2006, 188)

Resim 38 Zeugma Mozaiği-Zosimos Villası-Kahvaltı Sofrasındakiler-Skyphos (Önal v. diğ.2006, 188)

Resim 39 Antakya Mozaikleri-Tryphe(İşaret) Mozaiği-Skyphos (Cimok 2000, 54)

Resim 40 Antakya Mozaikleri-Bios(Hayat) Mozaiği-Skyphos (Cimok 2000, 55)

Resim 41 Antakya Mozaikleri-İçme Yarışı Mozaiği-Skyphos (Cimok 2000, 27)

Resim 42 Antakya Mozaikleri- İçme Yarışı Mozaiği-Skyphos (Cimok 2000, 27)

Resim 43 Antakya Mozaikleri- İçme Yarışı Mozaiği-Skyphos (Cimok 2000, 27)

Resim 44 Antakya Mozaikleri-Maenad Mozaiği-Skyphos (Cimok 2000, 126)

Resim 45 Zeugma Mozaiği-Dionysos Villası- Dionysos ve Ariadne' nin Düğünü-Kase (Önal v.diğ.2006, 67)

Resim 46 Zeugma Mozaiği-Dionysos Villası- Dionysos ve Ariadne' nin Düğünü-Kase (Önal v. diğ.2006, 67)

Resim 47 Zeugma Mozaiği-Dionysos Villası- Dionysos ve Ariadne' nin Düğünü-Kase (Önal v. diğ.2006, 67)

Resim 48 Antakya Mozaikleri-Chresis Mozaiği-Kase (Cimok 2000, 95)

Resim 49 Antakya Mozaikleri- İçme Yarışı Mozaiği-Rython/ Bereket Boynuzu (Cimok 2000, 27)

Resim 50 Zeugma Mozaiği-Dionysos Villası-Dionysos ve Ariadne' nin Düğünü-Rython/ Bereket Boynuzu (Önal v. diğ.2006, 67)

Resim 51 Zeugma Mozaiği-Mainad Villası-Akratos ve Euphrosine-Rython (Önal v. diğ.2006, 99)

Resim 52 Antakya Mozaikleri-Chresis Mozaiği-Rython/ Bereket Boynuzu (Cimok 2000, 95)

Resim 53 Dağpazarı Zemin Mozaiği-MeyveTabağı (Budde 1969, 224)

Resim 54 Misis Mozaiği-Keklik Kafesi (Budde 1969, 133)

Resim 55 Misis Mozaiği-Avize (Kandil?) (Budde 1969)

Resim 56 Zeugma Mozaiği-Dionysos Villası-Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü-Sehpa (Önal v. diğ.2006, 67)

Resim 57 Zeugma Mozaiği-Zosimos Villası-Kahvaltı Sofrasındakiler-Sehpa (Önal v. diğ.2006, 188)

Resim 58 Herculenium-Fresko-Sehpa (Sanal, 2009)

Resim 59 Zeugma Mozaiği-Poseidon Villası-Aşk (Eros)ve Ruh (Physke)-Sehpa (Önal v. diğ.2006, 138)

Resim 60 Zeugma Mozaiği-Dionysos Villası-Dionysos ve Ariadne' nin Düğünü-Sandık (Mücevher Kutusu) (Önal v. diğ.2006, 67)

Resim 61 Zeugma Mozaiği-Danea Villası-Danea Mozaiği-Sandık (Önal v. diğ.2006)

Resim 62 Zeugma Mozaiği-Mainad Villası-Akratos ve Euphrosine-Kline (Önal v. diğ.2006, 99)

Resim 63 Zeugma Mozaiği- Poseidon Villası-Aşk (Eros)ve Ruh (Physke)-Kline (Önal v. diğ.2006, 138)

Resim 64 Zeugma Mozaiği-Euphrates Villası-Euphrates ve Nehir Tanrıları-Kline (Önal v. diğ.2006, 147)

Resim 65 Zeugma Mozaiği-Zosimos Villası-Kahvaltı Sofrasındakiler-Kline (Önal v. diğ.2006, 188)

Resim 66 Antakya Mozaikleri-Chresis Mozaiği-Kline (Cimok 2000, 95)

Resim 67 Zeugma Mozaiği-Dionysos Villası-Dionysos ve Ariadne' nin Düğünü-Fulüt (Önal v. diğ.2006)

Resim 68 Antakya Mozaikleri- İçme Yarışı -Flüt (Cimok 2000, 27)

Resim 69 Zeugma Mozaiği-Zosimos Villası-Kahvaltı Sofrasındakiler-Koltuk (Önal v. diğ.2006, 188)

Resim 70 Antakya Mozaikleri-Tryphe(İşaret) Mozaiği-Yastık (Cimok 2000, 54)

Resim 71 Antakya Mozaikleri-Bios(Hayat) Mozaiği-Yastık (Cimok 2000, 55)

Reism 72 Antakya Mozaikleri- İçme Yarışı Mozaiği-Yastık (Cimok 2000, 27)

Resim 73 Antakya Mozaikleri-Autum(Sonbahar) Mozaiği-Orak (Cimok 2000, 81)

Resim 74 Misis Mozaiği-Kalathos (Budde 1969, 35)

Resim 75 Dağpazarı Zemin Mozaiği-Kalathos (Budde 1969, 225)

Resim 76 Antakya Mozaikleri-Autum(Sonbahar) Mozaiği-Sepet (Cimok 2000,81)

Resim 77 Antakya Mozaikleri-Chresis Mozaiği-Tepsi (Cimok 2000, 95)

Resim 78 Antakya Mozaikleri-Gece Alemi Mozaiği-Tepsi (Cimok 2000, 223)

Resim 79 Antakya Mozaikleri-Chresis Mozaiği-Mücevher (Cimok 2000, 95)

Resim 80 Antakya Mozaikleri-Gece Alemi Mozaiği-Mücevher (Cimok 2000, 223)

KISALTMALAR VE KAYNAKLAR

Akurgal 1966 : E. Akurgal, *Orient Unt Okzident*, Baden-Baden

Asher 1980 : Asher Ovadiah, *Geometric and Floral Patterns in Ancient Mosaics*, Roma

Bingöl 1997 : Orhan Bingöl, *Malerei und Mosaik der Antike in der Türkei*, Mainz

Budde 1969 : Ludwig Budde, *Antike Mosaiken in Kilikien*, Band I

Budde 1972 : Ludwing Budde, *Antike Mosaiken in Kilikien*, Band II

Buschor 1940 : Ernst Buschor, *Griechısche Vasen*, München.

Campbell 1988 : S Campbell, *The Mosaicof Antioch*, Toronto.

Charbonneaux v. diğ. 1973 : J. Charbonneaux, R. Martin, F. Villard, *Hellenistic Art*, 330- 50 BC., London

Cimok 2000 : Fatih Cimok, *A Corpus Antioch Mosaics*, Istanbul

Cimok 2005 : Fatih Cimok, *Mosaics Of Antioch,* İstanbul

Dunbabin 1979 : Katherina M. D. Dunbabin, *"Techique and Materials of Hellenistic Mosaics*, **AJA 1979**, Vol.83.

Dunbabin 1995 : Katherina M. D. Dunbabin, *"Early Pavement Types in the West and the Invention of Tesselation"* Fifth International Colloquium on Ancient Mosaics, Bath England, 5-12 September, 1987, Ann Arbor

Dunbabin 1999 : Katherina M. D. Dunbabin, *Mosaics of the Greek and Roman World*, Cambridge; Cambridge University Press

Levi 1947 : D. Levi, *Antioch Mosaic Pavements*, Princeton

Ling 1998 : R. Ling, *Ancient Mosaic,* British Museum Press, London

Önal 2002 : Mehmet Önal, *Mosaic of Zeugma*, İstanbul

Önal v. diğ.2006 : Mehmet Önal, Fatma Bulgan, Hamza Güllüce, Ahmet Beyazlar, Burhan Balcıoğlu, Taner Atalay, *Belkıs- Zeugma ve Mozaikleri*, İstanbul

Saltuk 1993 : Secda Saltuk, *Arkeoloji Sözlüğü*, İstanbul

Salzmann 1993 : Diether Salzmann, *"Mosaiken und pavimente in Pergamon, Vorbericht der Kampagnen 1991 und 1992"*, **Archäologischer Anzeiger,** Heft: 3, 4-125

Sezer 2002 : S. Sezin Sezer, *" Roma Dönemine Kadar Mozaik'de Meander Motifi"* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Turani 1979 : Adnan Turanî, *Dünya Sanat Tarihi*, Ankara

Üstüner 2003 : A.Üstüner, *Mozaik Sanatı*, İstanbul

Üstüner 1990 : A. Üstüner, "*Mozaik",***Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 7, 52- 66